

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lidská důstojnost

jako esenciální ústavní princip

Klára Bartoňová

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Klára BARTOŇOVÁ**
Osobní číslo: **R17M0007P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Lidská důstojnost jako esenciální ústavní princip**
Zadávající katedra: **Katedra ústavního a evropského práva**

Zásady pro vypracování

- Pojem lidská důstojnost
- Exkurz do historického vývoje
- Právní úprava
- Ochrana lidských práv v podústavních právních pramenech
- Srovnání s jinými právními řády

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BARAK, Aharon, 2015. Human dignity: The Constitution Value and the Constitutional Right.: Cambridge University Press.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.
- Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.
- POPOVIČOVÁ, Darina, 2009. Lidská důstojnost jako filosoficko-právní pojem.
- HORÁK, Filip. Lidská důstojnost. Kritická reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu. Praha: Leges, 2019.

Vedoucí diplomové práce: **Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.**
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce: **9. února 2024**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2025**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

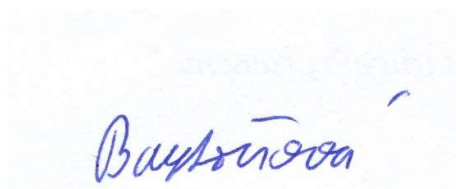
Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.
vedoucí katedry

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Lidská důstojnost jako esenciální ústavní princip“ zpracovala samostatně. Veškeré prameny a zdroje informací, ze kterých jsem čerpala pro svou práci, byly citovány způsobem obvyklým ve vědecké práci a jsou také uvedeny v seznamu použitých pramenů.“

Dne 31.3. 2024

Klára Bartoňová

.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce doc. JUDr. Monice Forejtové, Ph.D., za cenné rady, věcné připomínky a odborné vedení při zpracování této diplomové práce

Obsah

Úvod.....	1
1 Pojem lidská důstojnost	3
1.1 Pojmy související s lidskou důstojností.....	4
1.1.1 Rovnost, úcta a svoboda.....	4
1.1.2 Hodnota člověka.....	7
1.2 Lidská důstojnost jako hodnota nebo základní lidské právo	8
1.3 Dürigova teorie	10
1.4 Absolutní a relativní teorie lidské důstojnosti	13
1.5 Inherentní a kontingentní pojetí lidské důstojnosti.....	17
1.6 Singerovo pojetí lidské důstojnosti.....	19
1.7 Přirozenoprávní pojetí lidské důstojnosti	22
2 Exkurz do historického vývoje lidské důstojnosti	24
2.1 Antika	24
2.2 Středověk	26
2.3 Raný novověk	26
2.4 Vývoj z hlediska náboženství.....	30
2.5 Současnost	31
2.6 Vývoj pojmu v Ústavě České republiky.....	34
3 Právní úprava	36
3.1 Ústava	36
3.2 Listina základních práv a svobod	36
3.3 Mezinárodní právní úprava.....	38
3.3.1 Evropské dokumenty	39
4 Ochrana lidských práv v podústavních právních pramenech.....	45
4.1 Občanský zákoník.....	47
4.2 Trestní zákoník	58
5 Srovnání s jinými právními řády.....	63
5.1 Srovnání s právním řádem Slovenska	64
Závěr.....	66
Resumé.....	68
Použité prameny	69
Publikace	69
Soudní rozhodnutí.....	73

Právní předpisy	74
Jiné.....	75

Úvod

Lidská důstojnost je základem moderní společnosti a klíčovým principem demokratických právních řádů. Proto je její respektování tak důležité.

Lidskou důstojnost je třeba chránit nejenom slovy, ale i skutky. Měla by být začleněna do základních ústavních dokumentů i zákonů a musí být podporována a respektována konkrétními kroky orgánů státní správy. Je nutné, aby byla lidská důstojnost chápána jako jeden z klíčových principů, ze kterého vychází moc výkonná, moc zákonodárná, moc soudní a kterou by měla vycházet činnost i subjekty politické scény.

Lidská důstojnost hraje klíčovou roli při formování rozhodování státu a ovlivňuje rozsáhlou oblast od civilního práva, správního práva, ústavního práva až po trestní právo. Koncept lidské důstojnosti je například také ústředním tématem debat o právech na život, péči na konci života a přístupu ke zdravotní péči.

Často se diskutuje o tom, co představuje porušení lidské důstojnosti a kdo má pravomoc toto rozhodnutí učinit. Kromě toho může docházet ke konfliktům mezi právy jednotlivce a kolektivními zájmy, například když vláda omezuje individuální svobody na ochranu veřejného zdraví nebo bezpečnosti.

Lidská důstojnost je především esenciálním ústavním principem. Její dodržování nám umožňuje žít v právním státě, kde jsou naše základní práva a svobody respektovány. Proto by ochrana lidské důstojnosti měla být jedním ze základních bodů fungování státu, politického systému i každodenního života celé společnosti v širším smyslu.

Toto téma jsem si pro svou diplomovou práci vybrala, neboť je mi problematika lidských práv blízká a zajímám se o ní již dlouhou dobu. Považuji dodržování lidských práv a respektování lidské důstojnosti za klíčový aspekt fungování státu a celé společnosti. Pravidelně a podrobně sleduji konkrétní události, které se v současnosti dějí v různých částech světa z pohledu, jaký mají dopad na lidská práva a lidskou důstojnost.

Jako cíl své diplomové práce jsem si stanovila vytvořit takový dokument, který bude základním shrnutím problematiky lidské důstojnosti a jejím zakotvením v ústavním právu i dalších zákonech.

Jako metody pro její zpracování jsem použila především literární rešerši a analýzu právní úpravy, rozhodnutí soudů, zvláště pak Ústavního soudu ČR a do jisté míry také metodu komparace.

1 Pojem lidská důstojnost

Lidská důstojnost je nepochybně pojem, který není jednoduché stručně popsat a vyložit v celé šíři jeho obsahu. Jde o pojem těžko uchopitelný kvůli jeho abstraktnosti. Na jeho vnitřní obsah může mít vliv velké množství faktorů, mezi které patří například kultura, vyspělost společnosti, náboženství, státní a politický systém, historické období a mnoho dalších.

Lidská důstojnost je hodnotou, která má velký význam v našem chápání lidských práv, etiky a morálky. Zahrnuje přirozenou hodnotu každého jednotlivce a slouží jako základ pro uznání a ochranu lidských práv.¹

Lidská důstojnost dle mého názoru nachází své uplatnění v zásadě ve všech oblastech života každého jednotlivého člověka.

V oblasti výkonu státní moci, ať už v právní, politické nebo administrativní sféře, je lidská důstojnost základním principem při interpretaci a aplikaci zákonů. Jen v případě, když je výkon státní moci prováděn tak, aby byla šetřena lidská důstojnost, může vést k zajištění ochrany jednotlivců nebo skupin před diskriminací a porušováním jejich základních práv a svobod. Rovněž může fungovat jako morální kompas, který pomůže nasměrovat stát a samotné zákonodárce k legislativě, která podporuje důstojnost a blaho všech občanů.²

Lidská důstojnost zahrnuje několik dimenzí, které jako celek zdůrazňují hodnotu každého jednotlivce. Určuje vnitřní hodnotu každé lidské bytosti bez ohledu na její věk, pohlaví, rasu, zdravotní stav, případně zdravotní postižení, jiný hendikep nebo sociální postavení, zkrátka hodnotu nezávisající na vnějších i vnitřních faktorech, ale přirozenou a univerzální vlastnost.

Uznává právo jednotlivců činit volby a rozhodnutí, která ovlivňují jejich vlastní život, bez nátlaku nebo zasahování do něj.³

Do toho lze zahrnout i právo na soukromí, svobodu myšlení a vyjadřování, svobodu náboženského vyznání a podobně. V neposlední řadě lidská důstojnost znamená ochranu před jakoukoli formou zacházení, které by s ní bylo v rozporu. To zahrnuje ochranu před mučením, krutým, nelidským nebo ponižujícím

---

¹ ROSENKRANZOVÁ, Olga. *Právně teoretická a filozofická perspektiva Giovanni Pico della Mirandola & Immanuel Kant*. Leges, 2020. s.13. ISBN 978-80-7502-412-1.

² Ibid. s. 134.

³ BARAK, Aharon. *Human Dignity – The Constitutional Value and the Constitutional Right*. Cambridge: Cambridge University Press. 2015, s.144.

zacházením, stejně jako ochranu před vykořisťováním, jako je otroctví, nucená práce nebo obchodování s lidmi.⁴

Koncept lidské důstojnosti je vnímán v různých kontextech, včetně zdravotní a lékařské etiky, právních systémů a systémů trestního, správního i civilního soudnictví, jakož i sociálních a ekonomických politik. Ve zdravotnictví a lékařské etice se poskytování péče a léčby řídí zásadou respektování autonomie a důstojnosti pacientů, zajištění informovaného souhlasu a ochrany jejich soukromí.⁵

V právních a sociálních systémech a systémech trestního, správního i civilního soudnictví slouží jako princip, který je základem spravedlivého procesu a spravedlivého zacházení s jednotlivci.

1.1 Pojmy související s lidskou důstojností

Přestože je pojem lidské důstojnosti zakotven v celé řadě právních předpisů, v žádném z nich nenalezneme jeho legální definici. Dokonce ani v komentářích k právním předpisům nebo v důvodových zprávách nelze nalézt jednoznačné vymezení. Z tohoto důvodu považuji za potřebné pokusit se o stručné vymezení základních principů, které jsou těžištěm pro naplnění hodnot lidské důstojnosti.

1.1.1 Rovnost, úcta a svoboda

Princip rovnosti je zásada, podle které by se se všemi jednotlivci mělo zacházet spravedlivě a bez diskriminace. V dnešním světě je snaha o rovnost hlavním cílem mnoha společností, která se snaží vytvořit spravedlivější a obecně lepší svět.

V průběhu historie se princip rovnosti vyvíjel a přizpůsoboval měnícím se společenským, politickým a kulturním kontextům a konkrétní míře sociálního rozvoje daného společenství. Různé společnosti a kultury měly a mají různé interpretace rovnosti, ovlivněné svými jedinečnými hodnotami, zkušenostmi, zvyky a přesvědčením. Tyto různé pohledy a přístupy také ilustrují složitost a rozmanitost konceptu rovnosti.⁶

---

⁴ DOUBEK, Pavel. *Zdravotní zákroky bez souhlasu pacienta a lidská důstojnost* [online]. [cit. 26.3.2024]. Dostupný na WWW: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/zdravotni-zakroky-bez-souhlasu-pacienta-a-lidska-dustojnost>.

⁵ Ibid.

⁶ GRITZBACH, Jan, 2015. *Princip rovnosti v právu* [online]. Brno [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/wc31m/Princip_rovnosti_v_pravu.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. S. 11.

Můžeme uvést, že existuje několik typů rovnosti. Jedním z takových typů je právní rovnost, která se týká rovného zacházení s jednotlivci podle zákona a před zákonem. Zároveň se týká zákonného zajištění ochrany jednotlivce před diskriminací.⁷

Tuto právem stanovenou formu rovnosti před zákonem vnímám jako často se v naší západní společnosti opakující formulaci, kdy je zajištěno, že všichni mají stejná práva a svobody, bez ohledu na jejich rasu, barvu pleti, příslušenství k národnostní menšině, jazyk, genetické rysy, narození, vyznání, náboženství, přesvědčení, politické názory, etnický nebo sociální původ, věk, sexuální orientaci, zdravotní postižení nebo jakoukoli jinou charakteristiku.

Koncept lidských práv je úzce spjat s jedním ze základních principů demokracie, totiž principem *universální rovnosti*, která je pochopena primárně jako rovnost možností účasti na utváření politické vůle.⁸

Uznání tohoto principu předpokládá vzájemné uznání hodnoty a důstojnosti všech členů politického společenství bez rozdílu. V samém jádru moderních demokracií tak spočívá idea, která je implicitní rovněž konceptu lidských práv, totiž myšlenka stejné hodnoty a důstojnosti každého člověka.⁹

Právní úprava lidských práv, kterými je též naplňován obsah lidské důstojnosti, zároveň také definuje, z jakých důvodů je nerovné zacházení vyloženě nepřijatelné (například rasa, pohlaví aj.), a naopak také definuje, jaké důvody nerovnosti v právech a v jakém rozsahu jsou přípustné (například omezení práva na stávkou osobám nezbytným pro chod státu).¹⁰

Je vhodné zmínit, že můžeme dále také rozlišovat tzv. rovnost příležitostí, která spočívá v možnosti usilovat o dosažení určitého statku, a tzv. rovnost ve výsledku, která se rovná uspokojení určitým statkem.¹¹ V současnosti je první typ mnohem běžnější variantou.

Druhým pojmem úzce spojeným s pojmem důstojnosti je úcta. Úcta neboli respekt je pojem, který má velký význam v mezilidských vztazích a je základním

---

⁷ KLÍMA, Karel a kol. Encyklopedie ústavního práva. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 144.

⁸ GRAF VON KROCKOW, Ch., *Die liberale Demokratie*, in: I. Fetscher – H. Münkler (vyd.), *Politikwissenschaft. Begriffe – Analysen – Theorien*, Hamburg 1985, str. 434–436.

⁹ NĚMEC, Václav. *Existují přirozená práva?* [online]. [cit. 26.3.2024]. Dostupný na WWW: https://www.reflexe.cz/Reflexe_47/Existuji_prirozena_prava.html.

¹⁰ KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 341. ISBN 978-80-7380-296-7.

¹¹ *Ibid.* s. 341.

aspektem společenského chování a etiky. Když někoho respektujeme, uznáváme jeho přirozenou důstojnost a chováme se k němu ohleduplně. Obecně si pod úctou představujeme uznání určitého jednotlivce nebo určité hodnoty. S lidskou důstojností spojujeme právě uznání hodnoty člověka. Úctou k ostatním mimo jiné vyjadřujeme, jakou v nich vidíme hodnotu. To, jak je s lidmi zacházeno, se ostatně odráží i na jejich vnímání sebe samých, na jejich sebeúctě a sebehodnocení.¹²

Úcta hraje zásadní roli při prosazování rovnosti, neboť když respektujeme ostatní, jednáme se všemi spravedlivě a rovně, bojujeme tak také proti diskriminačním praktikám, předsudkům, které udržují nerovnost a vyloučení. Lze tak říci, že úcta je mnohostranný koncept, který je složitě spojen s pojmem důstojnosti.

Třetím pojmem, jež považujeme za základní, je svoboda. Obzvláště pro generace vyrůstající v demokratických státech jde o neodmyslitelnou a zásadní součást lidského života a výraz respektu k lidské důstojnosti.¹³

Svoboda je základním aspektem našeho života, který nám umožňuje činit nezávislá rozhodnutí, která odrážejí naše hodnoty a přesvědčení. Je ovšem nutné vzít v úvahu potenciální důsledky jejího omezování a zároveň potřebu najít rovnováhu mezi individuálními svobodami a společenskou odpovědností a právy druhých. Tento problém lze vnímat jako právo každého chovat se podle své vlastní vůle, omezené stejným rozsahem svobody druhých a hodnotami chráněnými ve veřejném zájmu. Princip svobody tedy rozhodně neznamená fungování společnosti, v níž se každý může chovat bez ohledu na ostatní, ale zajištění mechanismu existence a fungování demokratické společnosti s cílem zaručit každému náležitý nezávislý životní prostor, prostor pro jeho svobodné jednání a chování.¹⁴ Klíč ke svobodě spočívá u každého jednotlivce v uvědomění si své vlastní důstojnosti a respektování důstojnosti druhých, bez ohledu na barvu pleti, náboženské vyznání,

---

¹² TADD, Win, a kol. *Respektování lidské důstojnosti: příručka pro odbornou výuku, výchovu a výcvik studentů lékařských, zdravotnických a zdravotně-sociálních oborů*. Praha: Cesta domů, 2004. s. 15.

¹³ POSPÍŠIL, Vojtěch, 2017. Máme právo na rovné zacházení? *Právní prostor* [online]. [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/mame-pravo-na-rovne-zachazeni>.

¹⁴ KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 338. ISBN 978-80-7380-296-7.

státní příslušnost, pohlaví, apod. Jedině tím, že si člověk začne vážit sám sebe a všech živých bytostí kolem sebe, stane se skutečně svobodným.¹⁵

Judikatura Ústavního soudu v nálezu sp. zn. I.ÚS 453/03 zmiňuje v souvislosti s důstojností i následující pojem: „čest je také integrální a důležitou součástí důstojnosti člověka. Formuje rovněž základ mnoha rozhodnutí činěných členy demokratické společnosti, která jsou fundamentální pro její dobré fungování.“¹⁶

1.1.2 Hodnota člověka

Je třeba vnímat, že každý člověk má svůj osobní pohled na to, co znamená mít hodnotu a jaká jsou kritéria pro určení této hodnoty. Pro někoho může být důležité kritérium společenského přínosu jednotlivce to, jaké má schopnosti, talent a vlastnosti, které ho dělají jedinečným. Takovéto definování může vycházet z chápání, že hodnota člověka je odvozena od jeho schopnosti přispívat k celkovému štěstí nebo blahobytu společnosti. Podle této perspektivy by mohlo docházet k tomu, že jednotlivci, kteří mají dovednosti, talent nebo zdroje, které mohou maximalizovat společenský blahobyt, budou považováni za osoby s větší hodnotou než ti, kteří je nemají.¹⁷

Nejen z právního hlediska se mi však tato interpretace pojmu nejeví jako relevantní, protože i když jednotlivci mají jiné schopnosti, vlastnosti, a tedy i možnosti a perspektivy, nelze je na základě takových schopností zvýhodňovat nebo znevýhodňovat, mít k nim nerovný přístup.

Lidská důstojnost je naplňována zastáváním hodnoty lidského života, respektováním jeho fyzických, duchovních, duševních i sociálních potřeb a vyjadřováním úcty člověka k člověku především na základě jeho lidství. Vyjadřuje

---

¹⁵ DOUBEK, Pavel. *Zdravotní zákroky bez souhlasu pacienta a lidská důstojnost Zdravotní zákroky bez souhlasu pacienta a lidská důstojnost* [online]. 2015. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/zdravotni-zakroky-bez-souhlasu-pacienta-a-lidska-dustojnost>

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03

¹⁷ MOROZOVÁ, Helena. *Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku*. In: VEČEŘA, Miloš, STACHOŇOVÁ, Monika, HAPLA, Martin a kol. *Weyrův den právní teorie – Weyr's Day of Legal Theory*. Sborník příspěvků z konference – Conference Proceedings. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

požadavek zacházení s člověkem jako s člověkem a nikoli jako s věcí, a požadavek respektování všeho, co lidství představuje.¹⁸

Nelze brát ohled na kvalitu života daného člověka ani na jeho tělesný nebo duševní stav. Filozof Immanuel Kant prosazoval myšlenku, že mít důstojnost znamená být účelem sám o sobě a že člověk nesmí nikdy být používán jako prostředek. Formulaci účelu o sobě můžeme chápat jako filosofické odůvodnění lidské důstojnosti.¹⁹ Být účelem sám o sobě nemá pouze relativní hodnotu, nýbrž vnitřní hodnotu, tzn. důstojnost.²⁰

1.2 Lidská důstojnost jako hodnota nebo základní lidské právo

Obecně při vzniku ústavy státu je nutné učinit rozhodnutí, zda má být lidská důstojnost v právním řádu daného státu v roli ústavní hodnoty nebo v roli ústavní hodnoty a zároveň základního práva. Tyto dva pojmy nemusí mít nutně totožný význam.

V této souvislosti považují za potřebné zmínit náleží III. ÚS 309/16, ve kterém se Ústavní soud ČR zabýval problematikou odběru biologických vzorků, náleží je důležitý z důvodu, že se v něm Ústavní soud zabývá otázkou, zda je v českém ústavním pořádku lidská důstojnost chápána jako hodnota či jako hodnota a základní právo zároveň. V náleží Ústavní soud uvedl: „*Důstojnost člověka je v čl. 1 Listiny (spolu se svobodou a rovností) zakotvená v obecné rovině jako objektivní hodnota, na které je Listina, vymezující základy právního postavení jedince, založena. Proto musí být vždy východiskem pro uplatňování veřejné moci bez ohledu na to, zda se proti tomu její nositel (fyzická osoba) nějak vymezí, brání či klade odpor. Povinnost státu respektovat tuto hodnotu při vymezení a naplňování kompetencí jeho orgánů je přímo vyjádřena v čl. 1 odst. 1 Ústavy (stát je založený na úctě k právům a svobodám) a současně jsou tím objektivně vymezeny hranice jednání orgánů veřejné moci i tam, kde to není výslovně uvedeno (např. oproti čl. 7 odst. 2 Listiny, kde je naopak obsažen výslovný zákaz jejího porušování). Stejně*

---

¹⁸ POPOVIČOVÁ, Darina. Lidská důstojnost jako filosoficko-právní pojem. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. (č.3), s. 225-230 [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6586/5975>.

¹⁹ RETHMANN, Albert Peter. *Klonování a lidská důstojnost*. Překlad: Miloš Voplakal, Teologické texty, 2004, č. 4, (Studie). Dostupný z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-4/Klonovani-a-lidska-dustojnost.html>.

²⁰ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. (Z německého originálu přeložil Ladislav Menzel). Vyd. 2. Praha: Svoboda, 1990. s. 41.

tak čl. 1 Listiny, zdůrazňující objektivní nezadatelnost a nezczitelnost základních práv a svobod, lze chápat i jako omezení samotného nositele základních práv a svobod, a právní řád mu proto může stanovit hranice, které by neměl jako svobodná rozumem a důstojností nadaná lidská bytost překračovat (srov. např. § 16, 19, 2898 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). V čl. 10 odst. 1 Listiny je naopak lidská důstojnost (spolu se souvisejícími hodnotami osobní cti, dobré pověsti a jména) zakotvena i jako subjektivní právo domáhat se jejího respektování vůči orgánům veřejné moci „stanoveným postupem“ podle čl. 36 odst. 1 Listiny i tím, že toto právo uplatní formou svého sebeurčení. “²¹

Pokud se vrátím zpátky k teoretickým výkladům lidské důstojnosti, musím zmínit Aharona Baraka, který uvádí, že na lidskou důstojnost v dnešním moderním pojetí se dá pohlížet ze tří hledisek, a to jako na ústavní hodnotu, ústavní právo a společenskou hodnotu. Jako společenská hodnota je důstojnost obklopena dalšími hodnotami, které v danou chvíli daná společnost považuje za důležité. Její zařazení do ústavního pořádku, ať už explicitní či implicitní, ji pak staví k nejnvýznamnějším hodnotám. Právo na zachování důstojnosti pochopitelně z této hodnoty vychází.²²

Pokud je v ústavě státu lidská důstojnost ukotvena jako právo, nastává zde výhodná situace, neboť je v takovém případě jednodušší její aplikovatelnost. Ve většině případů se jedná o právo pozitivní i negativní. Ústavní hodnota totiž nemusí mít přímý normativní účinek, ale může sloužit spíše jako nástroj při interpretaci. Advokát Filip Horák uvádí, že důstojnost v podobě hodnoty aplikovat nelze, neboť by se z ní stal axiom, což by znemožňovalo jakoukoliv další debatu. Sloučení důstojnosti jako práva a hodnoty označuje jako argumentační faul.²³ Aharon Barak spíše vychází z předpokladu, že pokud existuje lidská důstojnost jako hodnota, musí zároveň existovat i důstojnost ve smyslu práva a jejich aplikace má souviset.²⁴

Lidská důstojnost bývá někdy vnímána i jako absolutní hodnota, která je jádrem základních lidských práv a ostatní ústavní hodnoty jsou jejími specifickými

---

²¹ Nález ÚS ze dne 16.10.2018, sp. zn. III. ÚS 309/16.

²² BARAK, Aharon, 2015. *Human dignity: The Constitution Value and the Constitutional Right.*: Cambridge University Press. S. 12-13. 144-146. ISBN 978-1-107-46206-9.

²³ HORÁK, Filip. *Lidská důstojnost. Kritická reflexe jejího postavení a funkce v ústavním právu.* Praha: Leges, 2019. s. 27 – 29. ISBN 978-80-7502-379-7.

²⁴ BARAK, Aharon, 2015. *Human dignity.* United Kingdom: Cambridge Printing Services. S. 110 . 112, 147-150. ISBN 978-1-107-46206-9.

a konkrétními formami.²⁵ S její pomocí jsou interpretována ostatní práva a některá ustanovení.

Také z citátu Ronalda Dworkina, o kterém se budu později v této práci rovněž zmiňovat, který v překladu znamená: „Protože ctíme důstojnost, dožadujeme se demokracie,“ jasně vyplývá, že právo jednotlivců na zachování jejich důstojnosti tvoří základy demokracie samotné.²⁶

Chápání lidské důstojnosti jako hodnotu v jistém smyslu nadřazenou jiným hodnotám a významnou pro demokracii dokládá i náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2268/07, ve kterém soud formuluje následující závěr: „Byla-li státní správa v pojetí formálního právního státu přísně vázána na zákon ve formálním smyslu, vyznačuje se materiální ústavní stát svým přitakáním nadpozitivním hodnotám (ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky), jakými jsou lidská důstojnost, svoboda, spravedlnost, které představují podstatné náležitosti demokratického právního státu. Respekt a ochrana lidské důstojnosti a svobody je nejvyšším a nejobecnějším účelem práva.“²⁷

1.3 Dürigova teorie

Zatímco pozitivní vymezení lidské důstojnosti je abstraktní a nedefinované, negativní vymezení lidské důstojnosti poskytuje informaci, co důstojné není. Lidská důstojnost je porušována, pokud s člověkem není zacházeno jako s lidskou bytostí. Podle Dürigovy teorie objektu lidská důstojnost chybí, je-li s člověkem zacházeno jako s objektem. Absence lidské důstojnosti tedy znamená, že lidská bytost je ponížena do takové míry, že se stává pouhým objektem práva a prostou věcí, s kterou je možné zacházet libovolně. V takovémto stavu přestává být člověk člověkem, bytostí obdařenou rozumem a smysly a schopnou rozhodovat o své existenci.²⁸

Nabízí se sice myšlenka, že taková situace může nastat pouze v extrémních a ojedinělých případech. Situací, kdy je člověk ponížěn natolik, že je s ním

---

²⁵ MOTRINEC, Michal. *Argumentace důstojností v judikatuře současných soudů*. Brno, 2021. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní teorie. S. 30.

²⁶ DWORKIN, Ronald, *Life's Dominion: An Argument About Abortion, Euthanasia, and Individual Freedom* (New York: Vintage Books, 1994), s. 239.

²⁷ Nález ÚS ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07.

²⁸ DOUBEK, Pavel. *Zdravotní zákroky bez souhlasu pacienta a lidská důstojnost Zdravotní zákroky bez souhlasu pacienta a lidská důstojnost* [online]. 2015 Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/zdravotni-zakroky-bez-souhlasu-pacienta-a-lidska-dustojnost>.

nakládáno spíše jako s objektem než subjektem, je ovšem mnoho. Jednání, které lidskou důstojnost nerespektuje, se může projevovat v mírnějších formách a podobách ponižujícího a jiného špatného zacházení. Nebezpečí špatného zacházení je o to vyšší, že se často týká nejzranitelnějších členů společnosti, tedy seniorů, dětí, osob s duševním postižením, příslušníků menšin, uprchlíků apod. Často se navíc odehrává za zdi institucí, skryto před zraky kontrolních orgánů a často i nejbližších příbuzných.²⁹

Autorem této teorie je německý právník a konstitucionalista Günter Dürig, žijící ve 20. století. Tuto teorii rozpracoval v 50. letech minulého století a nazývá se *Teorie objektivizace*, známější je ovšem pod svým původním názvem *Objektformel*. Německý Spolkový ústavní soud ji používá již od 50. let 20. století a český Ústavní soud ji explicitně použil ve čtyřech případech, v mnoha dalších přejímá její ideu.³⁰ „...s člověkem nelze zacházet jako s pouhým objektem státní vůle a zájmu. Člověk má právo na rozvoj své osobnosti, a proto je stát povinen jednotlivci ponechat autonomní prostor k seberozvoji. Člověk je pojímán jako cíl o sobě. K porušení lidské důstojnosti dochází v tom případě, kdy je konkrétní jedinec postaven do role objektu, kdy se stává pouhým prostředkem a je umněšen do podoby druhově zaměnitelné veličiny.“³¹

V komentáři k článku 1 odst. 1 německého Grundgesetz od Güntera Düriga nalezneme tato slova: „Lidská důstojnost jako taková je dotčena, pokud je konkrétní člověk ponížěn do stavu objektu, pouhého prostředku, zastupitelné hodnoty.“³²

Český ústavní soud explicitně zmiňuje teorii objektivizace v nálezu sp. zn. I. ÚS 557/09, kde stojí: „*Tam, kde je ve hře potenciální porušení klasických základních práv stěžovatelů vážících se k samotné podstatě jejich "lidství" (mimo jiné právo na*

---

²⁹ Ibid.

³⁰ ROSENKRANZOVÁ, Olga. *Právně teoretická a filozofická perspektiva Giovanni Pico della Mirandola & Immanuel Kant*. Leges, 2019, s. 138-139.

³¹ DÜRIG, Günter. Der Grundrechtssatz von der Menschenwürde; BAROŠ, Jiří. Svoboda a rovnost v důstojnosti a v právech, s. 58 a 72, odkaz na nálezu ÚS 557/09 ze dne 18. 8. 2009; ROSENKRANZOVÁ, Olga. Lidská důstojnost, s. 138 an.

³² MOHR, Georg. Person, Recht und Menschenrecht bei Kant. In: KLEIN, Eckart – MENKE, Christof (Hrsg.). *Der Mensch als Person und Rechtsperson. Grundlage der Freiheit*. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, Menschenrechtszentrum der Universität Potsdam, 2011, Band 33, s. 247. Viz také dřívější práci: MOHR, G. Der Begriff der Person bei Kant, Fichte und Hegel. In: STURMA, Dieter (Hrsg.). *Person. Philosophiegeschichte – Theoretische Philosophie – Praktische Philosophie*. Paderborn, 2001, s. 17. Mohr v publikaci z roku 2011 odkazuje na: DÜRIG, Günter. Der Grundrechtssatz von der Menschenwürde. Zde jsem uvedla překlad jen volný. V němčině zní: „Die Menschenwürde als solche ist getroffen, wenn der konkrete Mensch zum Objekt, zu einem bloßen Mittel, zur vertretbaren Größe herabgewürdigt wird.“; ROSENKRANZOVÁ, Olga. Lidská důstojnost, s. 90–91.

lidskou důstojnost, právo na garance komplexně pojímané právní osobnosti atd.), což jsou otázky spojené se soudním rozhodováním o zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům, mají svrchu uvedené závěry obzvlášť zásadní význam. Jak lidská důstojnost, tak způsobilost k právům v širokém slova smyslu (hmotněprávním i procesním, vyjádřeno jazykem práva civilního) charakterizují právně jednotlivce, k němuž je veřejná moc povinována respektem. Bez uznání tohoto postulátu by ostatní ústavním pořádkem České republiky garantovaná základní práva a svobody byly jen prázdnými floskulami. G. Dürig [G. D., *Der Grundrechtssatz von der Menschenwürde*, *Archiv des öffentlichen Rechts* 81 (1956), s. 127] zformuloval proslulou teorii objektu, kterou převzala judikatura německého Spolkového ústavního soudu, vážící se k otázkám lidské důstojnosti. Podle této teorie dochází k porušení lidské důstojnosti v případě, kdy je konkrétní jednatel postaven státní mocí do role objektu, kdy se stává pouhým prostředkem a je umenšen do podoby druhově zaměnitelné veličiny. Lze dovést, že člověk tak bývá netoliko objektem společenských "poměrů", ale stává se i objektem práva, je-li nucen podrobovat se mu zcela při jeho interpretaci a aplikaci, tj. bez zohlednění jeho individuálních zájmů, resp. základních práv."³³

Ideu Dürigovy objektivizační formule pak Ústavní soud používá například v nálezu sp. zn. IV. ÚS 412/04, kde píše: *V souladu s poválečnou změnou v chápání lidských práv (jež našla vyjádření např. v Chartě OSN či ve Všeobecné deklaraci lidských práv) se stala základní bází, z níž vychází interpretace všech základních práv, lidská důstojnost, která mimo jiné vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem. Otázky lidské důstojnosti jsou v tomto pojetí chápány jako součást kvality člověka, součást jeho lidství. Garantování nedotknutelnosti lidské důstojnosti člověku umožňuje plně užívat své osobnosti. Tyto úvahy stvrzuje preambule Ústavy, která deklaruje lidskou důstojnost za nedotknutelnou hodnotu, stojící v základu ústavního pořádku České republiky. Stejně tak Listina garantuje rovnost lidí v důstojnosti (čl. 1) a garantuje subjektivní právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10 odst. 1).*³⁴

Dalším příkladem je nálezn sp. zn. II. ÚS 2268/07, kde stojí: „*Lidská důstojnost jako hodnota je ukotvena v samých základech celého řádu základních*

---

³³ Nález ÚS ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

³⁴ Nález ÚS ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

*práv obsažených v ústavním pořádku. Je s ní spojen nárok každé osoby na respekt a uznání jako lidské bytosti, z něhož plyne zákaz činit z člověka pouhý objekt státní vůle anebo zákaz vystavení osoby takovému jednání, které zpochybňuje její kvalitu jako subjektu.*³⁵

Je potřebné zmínit, že vnímání jedince jako objektu popsal jako nedůstojné a nebezpečné již Immanuel Kant, nicméně mezi jeho pojetím lidské důstojnosti a Dürigovou teorií je mnoho rozdílů. Zejména proto, že Kantova etika klade důraz na racionalitu lidských bytostí, ovšem české soudy vyzdvihují zákaz objektivizace nejčastěji v případech omezení svéprávnosti, kdy je právě racionální myšlení a sebeovládání problematické.³⁶

1.4 Absolutní a relativní teorie lidské důstojnosti

Existuje řada teorií, jejichž cílem je vysvětlit podstatu lidské důstojnosti. Zkoumáním klíčových principů a důsledků každé teorie můžeme hlouběji porozumět složitosti toho kterého konceptu. Lidskou důstojností lze chápat buď jako pojem absolutní, nebo jako pojem relativní. Při porovnávání absolutního a relativního pojetí lidské důstojnosti je důležité vzít v úvahu jejich filozofické, etické a právní důsledky.³⁷

Jedná se o rozdělení, kdy je rozhodující, zda je lidská důstojnost omezitelná nebo není. Jeden z možných klíčů, díky kterým lze určit vhodnější teorii, je stanovit si, jestli se jedná spíše o princip nebo o pravidlo. Pravidlem obvykle myslíme normu, která stanovuje určitou věc s bezvýhradnou (neboli absolutní) platností, pochopitelně je v tomto případě vhodnější absolutní teorie. Principy jsou na druhou stranu mnohem obecnější a při jejich interpretaci je potřeba použít jejich nejvhodnější formu. Při chápání lidské důstojnosti tímto způsobem je tedy správné použít teorii relativní.³⁸

V českém ústavním právu je způsob chápání nejednoznačný, v preambuli ani v článku č. 1 Listiny základních práv a svobod není explicitně řečeno, že důstojnost

---

³⁵ Nález ÚS ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07.

³⁶ MOTRINEC, Michal. *Argumentace důstojností v judikatuře současných soudů*. Brno, 2021. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní teorie. S. 67.

³⁷ ČAPUCHA, Sebastián, 2017. *Jak ústavní právo chrání lidskou důstojnost?* [online]. Brno [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/y3g1g/Jak_ustavni_pravo_chrani_lidskou_dustojnost.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. S. 55.

³⁸ Ibid. s. 56.

je nadřazená ostatním hodnotám. Dle mého názoru to z textu ani nevyplývá. Na druhou stranu z článku 10 Listiny vyplývá, že zákonodárci vnímali lidskou důstojnost spíše jako základní právo, které tedy nemůže být absolutní hodnotou. U většiny odborníků na ústavní právo i u další odborné veřejnosti ovšem převažuje názor, že lidská důstojnost je spíše vyšší hodnota a nejedná se "pouze" o základní lidské právo.³⁹

Tento názor je podpořen i v nález Ústavního soudu ze dne 6.3.2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09, kde je uvedeno: *Lidská důstojnost totiž představuje nejvyšší hodnotu stojící v základu celého českého právního řádu, jakož i ústavního pořádku a lze ji tak nahlížet jako finální účel obou zmíněných, jimž dodává legitimitu (viz preambule k Ústavě ČR). Tím se lidská důstojnost stává objektivní ústavní kategorií a působí ve vztahu k ostatním, jinak nehierarchicky uspořádaným základním právům (klasickým a politickým), jako hodnota nadřazená. Pod zorným úhlem výše uvedeného je tak jakýkoliv zásah či snížení lidské důstojnosti skutečně nezbytné vnímat jako zásah velmi závažný, a tedy i stěžejně reparaovatelný, neboť lidská důstojnost je hodnotou horizontálně neporovnatelnou s ostatními ústavními hodnotami či společenskými normami, je zcela nenahraditelná jiným statkem, tím méně je pak hodnotou kvantifikovatelnou či vyčíslitelnou v penězích. Obecné soudy by tak měly brát v úvahu vyzařování jednotlivých základních práv a ústavních hodnot do aplikované právní normy a rozhodnout s ohledem na ně, tj. poskytnout jim co nejširší a nejadekvátnější ochranu, v případě zásahu do základního práva na soukromý a rodinný život (čl. 10 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy), včetně práv dotýkajících se tzv. intimní sféry soukromého života jednotlivce, a tedy samé podstaty lidství a lidské důstojnosti o to více zesílené.*⁴⁰

Z této pasáže nálezu Ústavního soudu tedy vyplývá, že Ústavní soud vnímá důstojnost jako výše postavenou hodnotu. To přitom nevylučuje, že v judikatuře českého Ústavního soudu existují nálezy o tom, že lidskou důstojnost lze omezit v přiměřené míře, vyžadují-li to okolnosti. První nález, který tento postup dokazuje, byl vyhlášen 12.10.1994 v nález sp. zn. Pl. ÚS 4/94, ve kterém soud popisuje postup při kolizi základních práv a kde také vymezil tři složky testu proporcionality,

---

³⁹ Ibid. s.56

⁴⁰ Nález ÚS ze dne 6.3.2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09

kteřý je v takovýchto případech nezbytný a zásadní a kdy musí být rozhodnutí prověřeno tímto testem:

„Při posuzování možnosti omezení základního práva či svobody ve prospěch jiného základního práva, resp. svobody, lze stanovit tyto podmínky, za jejichž splnění má prioritu jedno základní právo či svoboda:

První podmínkou je jejich vzájemné poměrování, druhou je požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva, resp. svobody (čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod). Vzájemné poměrování ve vzájemné kolizi stojících základních práv a svobod spočívá v následujících kritériích:

Prvním je kritérium vhodnosti, tj. odpověď na otázku, zdali institut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva). V daném případě lze přisvědčit zákonodárci, že institut anonymního svědka umožňuje dosáhnout cíl, tj. zabezpečit ochranu nedotknutelnosti jeho osoby.

Druhým kritériem poměrování základních práv a svobod je kritérium potřeby, spočívající v porovnávání legislativního prostředku omezujícího základní právo, resp. svobodu, s jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod. Odpověď na splnění kritéria potřeby v daném případě není jednoznačná: stát kromě legislativní konstrukce, umožňující anonymitu svědka, může k jeho ochraně použít i jiné prostředky (např. využití anonymní výpovědi pouze jako kriminalistického prostředku pro další vyšetřování, poskytnutí ochrany svědkovi atd.).

Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv. V posuzovaném případě jedním z nich je právo na řádný proces, zabezpečující právo na osobní svobodu, druhým je právo na osobní nedotknutelnost. Tato základní práva jsou prima facie rovnocenná.“⁴¹

V otázce proporcionality se střetává teorie relativní s teorií absolutní, přičemž použití testu proporcionality není slučitelné s absolutní teorií.⁴²

---

⁴¹ Nález ÚS ze dne 12. 10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94

⁴² ČAPUCHA, Sebastián, 2017. *Jak ústavní právo chrání lidskou důstojnost?* [online]. Brno [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/y3g1g/Jak_ustavni_pravo_chrani_lidskou_dustojnost.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. S. 58.

I když se absolutní a relativní teorie lidské důstojnosti liší svým přístupem, obě nabízejí cenné poznatky o tomto konceptu. Zatímco absolutní a relativní teorie lidské důstojnosti se mohou na první pohled zdát protichůdné, mají některé společné rysy. Obě teorie uznávají důležitost respektování a udržování důstojnosti jednotlivců, i když z různých úhlů pohledu. Obě teorie také uznávají, že lidská důstojnost může být narušena a že určité činy nebo praktiky mohou podkopat hodnotu a důstojnost jednotlivce.

Absolutní teorie zdůrazňuje vnitřní hodnotu každé lidské bytosti a zdůrazňuje univerzální povahu lidské důstojnosti. Na druhé straně relativní teorie uznává vliv společenských a kontextových faktorů a zdůrazňuje důležitost řešení systémových nespravedlností. Je důležité si uvědomit, že obě teorie mají své silné a slabé stránky. Absolutní teorie poskytuje silný morální základ pro ochranu lidské důstojnosti, protože tvrdí, že každý jedinec si zaslouží respekt a rovné zacházení. Absolutní teorie však může přehlížet složitosti a nuance lidských zkušeností, protože nezohledňuje vliv společenských a kontextových faktorů.⁴³

Relativní teorie dále zdůrazňuje důležitost zvážení konkrétních okolností a kontextů, ve kterých se jednotlivci nacházejí. Uznává, že lidská důstojnost může být ovlivněna faktory, jako je chudoba, diskriminace nebo útlak. Zdůrazňuje potřebu řešit systémové nespravedlnosti a nerovnosti, aby byla zachována a prosazována lidská důstojnost.⁴⁴

Robert Alexy se ve své analytické tezi *Lidská důstojnost a princip proporcionality* tímto rozporem mezi absolutním a relativním pojetím lidské důstojnosti podrobně zabývá. Při užití absolutní teorie, podle které je lidská důstojnost hodnotou stojící nade všemi ostatními hodnotami, je nezbytné přesně vymezit obsah důstojnosti a interpretovat ji. Tento postup však shledává nešťastným vzhledem k množství a povaze interpretační metod.⁴⁵

---

⁴³ KOVÁČOVÁ, Monika, 2019. *Lidská důstojnost v judikatuře Ústavního soudu České republiky* [online]. Olomouc [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/1wjqp/33486437>. Diplomová práce. Univerzita Palackého. S.49.

⁴⁴ ČAPUCHA, Sebastián, 2017. *Jak ústavní právo chrání lidskou důstojnost?* [online]. Brno [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/y3g1g/Jak_ustavni_pravo_chrani_lidskou_dustojnost.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. S. 58.

⁴⁵ALEXEY, Robert. *Lidská důstojnost a princip proporcionality*. Právník, 2015, č. 11. s. 867-869, 874-875, 877.

Dalším příznivcem relativního pojetí a s ní spojeným principem proporcionality je Jacob Weinrib. Uvádí, že lidská důstojnost je zastřešující normou ostatních ústavních práv, a z toho důvodu musí být dostatečně vymezen její obsah. Weinrib se domnívá, že problémem spočívá v tom, že čím širší je výklad práv, tím pravděpodobnější je vznik konfliktu mezi zvláštním ústavním právem a lidskou důstojností. Princip proporcionality má pak sloužit k vyřešení těchto konfliktů.⁴⁶

Podobného názoru je i Aharon Barak, který konflikt mezi právy vnímá jako přirozený jev, k jehož řešení má docházet na podústavní úrovni, protože na ústavní úrovni by hodnoty měly existovat společně a překrývat se. Uvádí, že většina moderních ústav stanovuje lidskou důstojnost jako omezenou.⁴⁷

1.5 Inherentní a kontingentní pojetí lidské důstojnosti

Západní civilizace nabízí mnoho interpretací a obsahových vymezení lidské důstojnosti. Při určitém zjednodušení lze říci, že se dá pracovat s dvěma druhy výkladu.

V prvním případě se jedná o důstojnost inherentní, jinak řečeno ontologickou. Vztahuje se na každého jedince, protože vyplývá ze samotné podstaty lidského bytí, a náleží tedy člověku již od narození. Pozornost se zde koncentruje přímo na zmíněné bytí člověka, nikoliv na jeho výkon nebo postavení.⁴⁸

Vzhledem k tomu, že jde o pojem, který je složité popsat, lze si v takovém případě pomoci negacemi, a to včetně vlastností, které inherentní důstojnosti přisuzujeme. Tímto způsobem můžeme důstojnost v tomto pojetí vnímat jako hodnotu nedělitelnou, nezcizitelnou, nevyčíslitelnou, neodstranitelnou, neodvoditelnou a nedotknutelnou.⁴⁹ Již v minulosti se někteří filozofové přiklíněli k inherentnímu pojetí, například pro stoiky byla důstojnost bez ohledu na sociální postavení zdůvodněna možností jedince se svým rozumem účastnit všeho, do čeho

---

⁴⁶ WEINRIB, Jacob. *Dimensions of Dignity: The Theory and Practice of Modern Constitutional Law*. 1. Edition. 2016, Cambridge: Cambridge University Press, s. 20-22, 221-222.

⁴⁷ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015 Preface XXI-XXII, s. 112-113.

⁴⁸ ŠRAJER, Jindřich. *Lidská důstojnost a sociální práce: Human dignity and social work. Sociální práce: časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci = časopis pre teóriu, prax a vzdelávanie v sociálnej práci*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006, (2), s. 109-113. ISSN 1213-6204.

⁴⁹ PIEPER, A. Menschenwürde. Ein abendländisches oder ein universelles Problem? In HERMS, E. *Menschenbild und Menschenwürde*. Gütersloher: Chr. Kaiser/Gütersloher, 2001. s. 19-30.

rozum proniká, a tak nejlépe utvářet svůj život.⁵⁰ Jak budu později ještě zmiňovat podrobněji, křesťanská tradice vychází z konceptu, že důstojnost náleží každému, protože každý byl Bohem stvořen k obrazu Božímu. V následujících kapitolách se budu rovněž věnovat i Kantově pojetí lidské důstojnosti, nicméně ve zkratce lze říci, že člověk, jakožto rozumová bytost, má důstojnost a žádná hodnota není vyšší. I přes svou dlouhou historii je tento koncept poněkud abstraktní, a je proto nutné k němu dodat konkrétní požadavky pravidla chování.

Druhý přístup, tedy kontingentní neboli podmíněný, je takový, ve kterém se důstojnost odvozuje z chování člověka. Klíčové jsou určité kvality a vlastnosti člověka, jeho způsob života, společenské postavení a jiné individuální zásluhy. I k tomuto pojetí se v minulosti přikláněli různí filozofové, v antice to byli ti, kteří považovali otroctví za zdůvodnitelné a obhajitelné, neboť důstojnost vnímali jako výsledek nebo výsadu. Tato inspirace je ale zatížená selektivností, která se velmi těžko dá akceptovat. Uvědomíme-li si nepřístojnost dělení lidí podle toho, jestli jsou více či méně důstojní, případně zcela bez důstojnosti, takováto selekce se nám musí jevit jako zhoubná, zvrhlá a zničující.⁵¹

Obě tato pojetí lidské důstojnosti mají své výhody a omezení. Inherentní pojetí přináší větší ochranu a zajištění základních práv všech jednotlivců. Naopak u kontingentního pojetí klademe důraz na osobní odpovědnost a svobodu jedince. Oba pohledy jsou důležité a mohou se doplňovat, ale je třeba najít rovnováhu mezi těmito dvěma přístupy.⁵²

Podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 83/06 se dá uzavřít, že se české soudy při svém rozhodování přiklání spíše k inherentnímu pojetí. V nálezu se uvádí: „*Jedním z úhelných stavebních kamenů našeho ústavního pořádku a obsahem vlastně celé Listiny základních práv a svobod – jež je jeho částí – je rovnost svobodného jedince v důstojnosti a právech. Jde o uznání hodnoty každého člověka jako takového, bez ohledu na jeho schopnosti, znalosti a „užitečnost“ či prospěšnost pro celek, což samozřejmě platí i pro oblast pracovního práva.*“⁵³

---

⁵⁰ STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filosofie*. Praha: Zvon, 1991. s. 142-146.

⁵¹ ŠRAJER, Jindřich. *Lidská důstojnost a sociální práce: Human dignity and social work. Sociální práce: časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci = časopis pre teóriu, prax a vzdelávanie v sociálnej práci*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006, (2), s. 109-113. ISSN 1213-6204.

⁵² *Ibid.* s. 111.

⁵³ Nález ÚS ze dne 12. 3. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 83/06

Při porovnávání inherentního a kontingentního konceptu lidské důstojnosti je důležité vzít v úvahu jejich podobnosti i rozdíly. Je nutné zkoumat jejich definice, filozofické perspektivy a příklady z reálného světa. Porovnáním a analýzou těchto dvou konceptů můžeme získat hlubší pochopení složitosti a důsledků lidské důstojnosti.

1.6 Singerovo pojetí lidské důstojnosti

Peter Singer je australský filozof a aktivista narozený v roce 1946 v Melbourne. Známé jsou jeho názory na etiku zacházení lidí se zvířaty a často je mu připisováno založení moderního hnutí za práva zvířat a vliv na rozvoj efektivního altruismu. Dále je známý svou kontroverzní kritikou posvátnosti životní etiky v bioetice. Jeho nejslavnější knihou je *Osvobození zvířat* vydaná v roce 1975. Za účelem boje za snížení utrpení, které zvířatům způsobujeme. Spoluzaložil Australskou federaci zvířecích společností a organizaci The Life You Can Save, která vychází z jeho stejnojmenné knihy. Cílem je šíření myšlenky o tom, proč bychom měli dělat mnohem více pro zlepšení života lidí žijících v extrémní chudobě, a jak to lze nejlépe udělat. Mezi další knihy patří *Darwinovská levice*, *Politika, evoluce a spolupráce*, *Practical Ethic* nebo *The Most Good You Can Do: How Effective Altruism Is Changing Ideas About Living Ethically*.⁵⁴

Filozofický směr, který Singer zastává se nazývá utilitarismus. Utilitarismus je druhem konsekvencialistické etické teorie. Konsekvencialismus spočívá v tom, že pro etické hodnocení správnosti a nesprávnosti lidského jednání jsou relevantní pouze důsledky daného jednání a nikoli úmysly. Dobrá věc se tedy pozná podle dobrého důsledku (konsekvence). Konsekvencialisté samozřejmě nenavrhují úmysly zcela vypustit, ty však nevypovídají o správnosti či nesprávnosti jednání, ale o morální kvalitě charakteru jednajících.⁵⁵ Singer uznává určitou verzi utilitarismu, tzv. preferenční utilitarismus.

Potřebujeme-li určit, zda je důsledek dobrý nebo špatný, musíme použít tzv. teorii hodnot, která je složkou tohoto směru. Klasičtí představitelé, jako například Jeremy Bentham a John Stuart Mill, se přikláněli k hédonismu. Hédonismus říká, že slast je jediné konečné dobro, všechna ostatní dobra mají sloužit pouze k

---

⁵⁴ DOLEŽAL, ČERNÝ, DOLEŽAL a HŘÍBEK, 2022. Preferenční utilitarismus Petera Singera [online]. Dostupné z: <https://es-nanoet.tul.cz/index.php/cs/pokusna-zvirata/85-clanky/79-preferencni-utilitarismus-petera-singera>.

⁵⁵ Ibid.

dosažení dobra konečného, kterým je slast a absence bolesti. Singer si je však velmi dobře vědom problémů, které jsou s hédonismem spojeny, a proto se zaměřil na naplňování preferencí chápaných velmi široce. V rámci preferenčního utilitarismu se důsledky určitého jednání hodnotí podle toho, jakým způsobem umožňují realizaci preferencí zúčastněných stran. Rozdíl tedy spočívá v tom, že preferenční utilitarismus je spojením konsekvencialismu, kdy lidské jednání hodnotíme pouze na základě jeho důsledků, a představy, že důsledky jednání vyhodnocujeme vzhledem k tomu, jak zasahují do preferencí a zájmů zúčastněných stran. Jednoduše řečeno, pokud zvažujeme nějakou konkrétní morální volbu, musíme vzít v úvahu všechny, kteří budou důsledky tohoto našeho jednání zasaženi, a volit tak, aby naše činnost vedla k maximální možné realizaci preferencí všech zúčastněných.⁵⁶

Podle tradic, náboženství a historie je v lidech, a tudíž i v právních pramenech, zakořeněné přesvědčení, které bere jako součást morální komunity pouze lidské bytosti. Singer tento předpoklad nazývá *speciesismem*.⁵⁷

Psycholog a spisovatel R. D. Ryder popisuje *speciesism* a současně i *rasismus* jako formy předpokladu založeného na vzhledu. Pokud tedy druhý vypadá jinak, pohlíží se na něj jako na někoho, kdo je za hranicemi morálky. Většina inteligentních a empatických lidí dnes *rasismus* odsuzuje, a je jen dalším logickým krokem, že by tito lidé měli rozšířit svůj zájem o jiné rasy také na jiné biologické druhy.⁵⁸

Lidská důstojnost byla dlouho považována za neodmyslitelný a nedotknutelný aspekt lidské existence, ale filozof Peter Singer tuto široce přijímanou představu zpochybňuje svým kontroverzním pojetím lidské důstojnosti.

Singerova etická teorie je spojena s celou řadou problémů, které odrážejí skutečnost, že posuzuje lidské životy na základě jejich kvality a podle toho k nim také přistupuje. Jako příklad lze uvést *infanticidu*. Singer je totiž přesvědčený, že zájem žít mohou mít pouze bytosti s poměrně pokročilými duševními schopnostmi, které nazývá *osoby*. Osobou může být dospělý člověk i leckteré zvíře, ale nejsou jimi novorozenci, protože nemají vědomí sebe sama a touhu žít. Usmrtíme-li ho

---

⁵⁶ DOLEŽAL, ČERNÝ, DOLEŽAL a HŘÍBEK, 2022. *Preferenční utilitarismus Petera Singera* [online]. Dostupné z: <https://es-nanoet.tul.cz/index.php/cs/pokusna-zvirata/85-clanky/79-preferencni-utilitarismus-petera-singera>

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

bezbolestně a jsou-li splněny další podmínky, především to, že si smrt novorozence přejí jeho rodiče, nemusí být infanticida podle Singera nemorální. Singer také argumentuje tím, že existují okolnosti, za kterých může být morálně ospravedlnitelné ukončit lidský život, pokud by to mělo za následek větší celkové štěstí a pohodu. Je také zastáncem potratů a eutanázie, kolem jejichž morálnosti se také vedou četné diskuze. Kontroverzní pohled na lidskou důstojnost pramení z jeho utilitárního přístupu k etice. Singer zcela neguje význam, kterým je vnímána většinovou společností a mnohými vnitrostátními i mezinárodními právními předpisy. Aby mohli všichni lidé a pouze lidé mít skutečnou důstojnost a hodnotu, museli by mít některou významnou schopnost, vlastnost nebo charakteristiku, kterou mají pouze oni, na základě které by ji získali.⁵⁹

V souvislosti s utilitaristickou tradicí Singer popírá, že by kritériem pro příslušnost k bytostem, které vyžadují morální ohledy, stačily charakteristiky jako například schopnost mluvit nebo přemýšlet. Podle něj je eticky relevantním kritériem schopnost pociťovat utrpení. Subjekty morálky a práva musí tedy být všechny bytosti, které mají zájem. Tímto myslí pociťovat spíše slast než strast.⁶⁰

Pro nárok na uznání lidských práv včetně práva na zachování důstojnosti není podstatná příslušnost k lidskému rodu, ale sebevědomí, schopnost rozumně uvažovat a plánovat budoucnost, a těmi živočich disponuje. Pokud tedy vnímáme rovnost jako jeden ze základních morálních principů pro mezilidské vztahy, musíme akceptovat rovnost i ve vztazích mimo rámec těch mezilidských, tudíž ve vztazích k ostatním živým bytostem.⁶¹

Singerův koncept lidské důstojnosti čelil významným morálním a etickým námitkám. Kritici argumentují, že jeho utilitářský přístup nedokáže vysvětlit vnitřní hodnotu každého člověka, bez ohledu na jeho kognitivní schopnosti nebo přínos pro společnost. Tvrdí, že lidská důstojnost by neměla být závislá na něčí schopnosti racionality nebo autonomie, ale spíše by měla být uznávána jako přirozená vlastnost všech jednotlivců. Kritici navíc zdůrazňují důležitost zachování lidské důstojnosti jako základního aspektu lidských práv a sociální spravedlnosti. Znehodnocováním určitých jedinců na základě jejich schopností Singerův koncept podkopává principy

---

⁵⁹ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat: Jak filozofové pomalu odhazují klapky z očí*. Dostupný z: <http://www.animalrights.webz.cz/filozofove.htm>

⁶⁰ PETRŮ, Marek. *Hledání kritéria etického hodnocení*. Dostupný z: <http://www.animalrights.webz.cz/kriteria.htm>

⁶¹ SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2nd edition Cambridge: Cambridge University Press, 1993

rovnosti, které jsou nezbytné pro spravedlivou a soucitnou společnost. Protiargumenty proti Singerovu utilitárnímu přístupu k lidské hodnotě zdůrazňují potenciální nebezpečí redukce lidských bytostí na pouhé nástroje slasti a bolesti. Taková perspektiva nebere ohled na složitost a bohatství lidských zkušeností, stejně jako na přirozenou hodnotu a důstojnost, kterou má každý jedinec na základě své lidskosti.⁶²

Singerův koncept lidské důstojnosti má významné důsledky pro společenské hodnoty a normy. Pokud by jeho perspektiva získala široké přijetí, mohlo by to vést k posunu v morálních rámcích a etických standardech, což by potenciálně znehodnotilo životy zranitelné populace, jako jsou senioři, postižení nebo nevyлéčitelně nemocní. To by mohlo mít dalekosáhlé důsledky pro způsob, jakým tyto jednotlivce vnímáme a jak s nimi zacházíme, což by mohlo narušit ochranu a práva, která v současnosti požívají. Kromě toho Singerův koncept zpochybňuje naše chápání toho, co to znamená být člověkem, a odpovědnost, kterou máme vůči sobě navzájem.

1.7 Přirozenoprávní pojetí lidské důstojnosti

Přirozenoprávní teorie je právně filozofickou myšlenkovou teorií konstruovanou na humanistických ideálech stavících na nejpřednější příčce hodnotového žebříčku takové hodnoty, které jsou neoddělitelně spjaté s existencí lidské bytosti. Posláním přirozených práv člověka je chránit takové hodnoty pevně spjaté s existencí člověka jako jsou zejména život, zdraví, individuální svoboda ve všech svých projevech, vážnost, čest, důstojnost, usilování o vlastní štěstí, soukromí. Bez ochrany takových hodnot by lidé nežili v důstojnosti.⁶³

Tato teorie vychází z přirozeného řádu věcí a vyznačuje se nezávislostí na lidské vůli. Má za sebou dlouhý historický vývoj spojený s úsilím o její promítnutí do oblasti práva.⁶⁴

---

⁶² DOLEŽAL, ČERNÝ, DOLEŽAL a HŘÍBEK, 2022. *Přefereční utilitarismus Petera Singera* [online]. Dostupné z: <https://es-nanoet.tul.cz/index.php/cs/?view=article&id=79&catid=85>

⁶³ Amnesty International. *Lidská práva* [online]. [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskychprav>.

⁶⁴ TELEČ, Ivo. *Přirozená práva člověka* [online prezentace]. 2013 [cit. 2024-03-26]. Dostupná také online na: http://old.pf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-katedry/obcanske-pravo/PDV_nove/OP_-_PRIROZENÁ_PRAVA_CLOVEKA_-_OCHRANA_OSOBNOSTI.pdf

Pojem přirozených práv rovněž plní funkci legitimace pro nejrůznější rezoluce politických reprezentací států i mezinárodních institucí a jako jeden ze základů jurisdikce mezinárodních tribunálů.⁶⁵

Řada různých právních dokumentů, publikací či literatura dává do souvislosti lidskou důstojnost s přirozenými lidskými právy. Proto tedy považují za účelné i tuto rovinu stručně rozebrat. Především pak dokumenty upravující lidskoprávní otázky, včetně Charty Spojených národů či Všeobecné deklarace lidských práv, vychází z myšlenky, že lidská práva mají přirozenoprávní charakter. Stát je pouze deklaruje, ale existují bez ohledu na jeho vůli. Tato idea spočívá ve stejné morální hodnotě každého člověka a lidské důstojnosti každého jedince.⁶⁶ Jejich specifickými vlastnostmi jsou například nezadatelnost, nezcizitelnost, nezrušitelnost či nepromlčitelnost.⁶⁷

Lidská důstojnost je tedy z pohledu přirozenoprávního pojetí zdrojem lidských práv. Ostatní lidská práva jako práva přirozená poté vznikají odvozením od tohoto „pevného jádra“, které je člověku inherentní a ontologickou vlastností.⁶⁸

Lidská důstojnost v roli zdroje lidských práv je přirozenou vlastností člověka, což odráží historický vývoj tohoto pojmu a jeho začleňování do hodnotových přístupů v preambulích lidskoprávních dokumentů. Lze říci, že stojí nad pojetím důstojnosti jako ústavní hodnoty, neboť právě z tohoto pojetí se zákonodárci rozhodli důstojnost začlenit do ústavy státu a chránit ji jako základní hodnotu.⁶⁹

---

⁶⁵ NĚMEC. *UNIVERZÁLNOST LIDSKÝCH PRÁV: PŘIROZENÁ PRÁVA BEZ POJMU PŘIROZENOSTI* [online]. [cit. 29.3.2024]. Dostupný na WWW: <https://rozmluvy.cz/spolecnastemata/hodnoty-a-jejich-vyznam-pro-spolecnost/prirozenopravni-teorie-bez-pojmu-prirozenosti-v-nemec/>.

⁶⁶ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges s.r.o., 2016, s. 30.

⁶⁷ SVOBODA, Marek, 2017. *Újma na přirozených právech člověka* [online]. Praha [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: <https://dSPACE.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/94009/150038034.pdf?sequence=1&isRigorozni prace. Univerzita Karlova. S. 7-9.>

⁶⁸ HUSSEINI, Faisal. *Listina základních práv a svobod: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. s. 73.

⁶⁹ KOVÁČOVÁ, Monika, 2019. *Lidská důstojnost v judikatuře Ústavního soudu České republiky* [online]. Olomouc [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/1wjqpc/33486437>. Diplomová práce. Univerzita Palackého. S.17.

2 Exkurz do historického vývoje lidské důstojnosti

Historie pojetí lidské důstojnosti sahá tisíce let do minulosti. Lidé se vždy zajímali o to, co dělá člověka člověkem.

Vývoj konceptu lidské důstojnosti je spojen se samotným historickým vývojem s dějinnými událostmi. Byl formován náboženskými, filozofickými a kulturními tradicemi, stejně jako politickými a sociálními hnutími. Úvahy o lidské důstojnosti lze například vysledovat již ve starověké filozofii, která zdůrazňovala přirozenou hodnotu každého jednotlivce. Podobně náboženské tradice jako křesťanství a islám sehrály významnou roli při utváření pojetí lidské důstojnosti. Koncept lidské důstojnosti byl také ovlivněn politickými a sociálními hnutími, jako je hnutí za občanská práva a feministické hnutí.⁷⁰

Vývoj pojetí lidské důstojnosti je složitý a mnohostranný fenomén, který vyžaduje neustálou reflexi a dialog.

Koncept lidské důstojnosti se stále vyvíjí. I nadále o něm diskutují a zdokonalují ho filozofové, učenci a aktivisté. Koncept lidské důstojnosti je rovněž zpochybňován novými technologiemi a etickými dilematy. Například debaty o použití genetického inženýrství a umělé inteligence vyvolávají otázky ohledně jejich důsledků na lidskou důstojnost.⁷¹

2.1 Antika

Ve starověkých civilizacích, jako byly Egypt, Řecko a Řím, byla lidská důstojnost úzce spojena s hierarchií společnosti. Aristokracie a bohatí měli vyšší status a jejich důstojnost byla považována za větší a důležitější než u chudých a otroků. Tato představa se zakládala na přesvědčení, že někteří jedinci jsou přirozeně nadřazeni ostatním.⁷²

Antická filozofie kladla důraz na lidskou racionalitu. Například filozofové Platon a Aristoteles tvrdili, že jedinci mají přirozenou schopnost rozumu, a to je

---

⁷⁰ CACHNÍNOVÁ, Nikol, 2013. *Ústavněprávní aspekty a formy lidské důstojnosti* [online]. Plzeň [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/8915/1/Cachninova_Diplomova%20prace%202013.pdf. Diplomová práce. Západočeská univerzita. S.4.

⁷¹ POPOVIČOVÁ, Darina. Lidská důstojnost jako filosoficko-právní pojem. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. (č.3), 225-230 [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6586/5975>

⁷² MCCRUDEN, Christopher. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. In: *International Law and Justice Working Papers* [online]. s. 1-2 [cit. 2024-03-26]. ISSN 1552-6275. Dostupné z: <https://ilj.org/wp-content/uploads/2016/08/McCruden-Human-Dignity-and-Judicial-Interpretation-of-Human-Rights-2008-1.pdf>

právě to, co je odlišuje od ostatních tvorů. Důstojnost člověka byla tak spojena s jeho schopností myslet a rozhodovat.⁷³

V různých historických obdobích se výklad lidské důstojnosti lišil. Z tohoto důvodu je důležité do této práce alespoň stručně začlenit přehled způsobů chápání tohoto pojmu.

Lidská důstojnost v antickém světě, jak již uvádím výše, nebyla ve své podstatě vnímána jako obecné přirozené právo, ale v zásadě jako součást společenského statusu či instituce. Každému jedinci náležela v různé míře a musel si ji sám vydobýt svými zásluhami a svým prosazením se v rámci příslušné komunity, případně byla součástí společenského statusu, který náležel jeho komunitě nebo společenské třídě.⁷⁴

Budoucí vývoj pojmu předznamenal jeden z nejvzdělanějších mužů své doby, římský právník, řečník a filosof Marcus Tullius Cicero, který žil v prvním století našeho letopočtu.⁷⁵

Někdy je nazýván prvním moderním Evropanem, mimo jiné proto, že vnímal důstojnost jako lidskou záležitost, která náleží přirozeně všem lidem bez ohledu na jejich životní zásluhy či společenské postavení. Jeho pohled na lidskou důstojnost byl ovlivněn tehdy rozšířeným filozofickým směrem-stoicismem.⁷⁶

Asi nejvýznamnější dílo, které bylo zároveň i jeho posledním, se týká i této problematiky. Je jím kniha nazvaná O povinnostech. Dá se říct, že se jedná o jakousi učebnici mravů, ve které přikládá velký význam základním hodnotám života - svobodě, toleranci a spravedlnosti.⁷⁷

---

⁷³ MOROZOVÁ, Helena. *Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku*. In: VEČEŘA, Miloš, STACHOŇOVÁ, Monika, HAPLA, Martin a kol. *Weyrův den právní teorie – Weyr's Day of Legal Theory*. Sborník příspěvků z konference – Conference Proceedings. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

⁷⁴ CACHNÍNOVÁ, Nikol, 2013. *Ústavněprávní aspekty a formy lidské důstojnosti* [online]. Plzeň [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/8915/1/Cachninova_Diplomova%20prace%202013.pdf. Diplomová práce. Západočeská univerzita. S.2-3.

⁷⁵ *Ibid.* s.2-3

⁷⁶ MOROZOVÁ, Helena. *Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku*. In: VEČEŘA, Miloš, STACHOŇOVÁ, Monika, HAPLA, Martin a kol. *Weyrův den právní teorie – Weyr's Day of Legal Theory*. Sborník příspěvků z konference – Conference Proceedings. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

⁷⁷ HAVLÍČEK, Ladislav. *Lidská důstojnost v antické společnosti* [online]. [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: <https://astraea.cz/lidska-dustojnost-v-anticke-spolecnosti-ladislav-havlicek/>.

Uvádí, že jsme jako lidské bytosti obdařeni dvěma vlastnostmi, které nás odlišují od zvířat, a těmi jsou právě rozum a důstojnost.⁷⁸

Skutečnost, že zrovna v antickém Římě se objevily první zmínky alespoň zčásti podobné dnešnímu chápání pojmu lidské důstojnosti považují za poměrně zajímavé, a to z důvodu, že římská společnost byla otrokářská, přičemž na otroky se pohlíželo právně i fakticky jako na majetek. Toto společenské uspořádání, znásobené dalšími nerovnostmi, jako je ta mezi pohlavími či ta založená na původu a další, považují za vyloženě odporující důstojnosti v podobě, jak ji vnímáme v současnosti.

2.2 Středověk

Ve středověku způsob života a s ním i filozofické smýšlení začaly na našem kontinentu a později územích, které byly evropskými státy ovládnuty, čím dál více podléhat silicím vlivu křesťanství. Bůh a vztah k němu se začaly promítat do všech sfér lidské společnosti. Lidská důstojnost tedy byla vnímána jako obraz člověka jakožto božího obrazu na zemi. Celé náboženství byla postaveno na koncepci dominantního postavení člověka nad všemi ostatními bytostmi, a z toho tedy vycházelo i chápání lidské důstojnosti. Dalo by se říct, že čím více se člověk svými vlastnostmi přiblížil vlastnostem Boha, tím více důstojnosti má. Z této úměry vycházeli nejlépe kněží.⁷⁹ I ve středověku pochopitelně žili klíčoví filozofové, kteří se více či méně dotkli i problematiky lidské důstojnosti. Zmínit musím především Tomáše Akvinského, který stejně jako Cicero vnímal lidskou důstojnost jako přirozenou vlastnost každého člověka. Jeho chápání bylo na rozdíl od jiných založené na racionalitě.⁸⁰

2.3 Raný novověk

Klíčovou událostí pro výraznou změnu smýšlení filozofů, učenců i obyčejných lidí, byl počátek období renesance.

První velmi významnou osobností byl humanista a filosof Giovanni Pico della Mirandola. Narodil se v druhé polovině 15. století v Itálii do šlechtické rodiny. Vystudoval kanonické právo a filosofii. Jeho práce však byla tehdejšími papežem

---

⁷⁸ CICERO, Marcus Tullius. *O povinnostech*. Praha: Svoboda, 1970, s. 28-31.

⁷⁹ MOROZOVÁ, Helena. *Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku*. In: VEČEŘA, Miloš, STACHOŇOVÁ, Monika, HAPLA, Martin a kol. *Weyrův den právní teorie – Weyr's Day of Legal Theory*. Sborník příspěvků z konference – Conference Proceedings. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

⁸⁰ Ibid.

Inocencem VIII. označena za heretickou, tedy ve velkém rozporu s oficiální církví, kvůli čemuž byl následně nucen uprchnout do Francie a strávit tam několik let.⁸¹

Pro moji práci je jednoznačně nejvýznamnější dílo *Oratio de dignitate hominis*, v českém překladu *O lidské důstojnosti*. Původně vzniklo jako zahajovací řeč k vědecké rozpravě nad 900 tezemi z filosofie, kterou se šlechtic chystal svolat do Říma. Nakonec z ní ale vznikla jedna z prvních a nejvýraznějších proklamací lidské svobody a důstojnosti vůbec.

Autor se v ní snaží ukázat a popsat smysl lidského života, a to i přesto, že cílem bylo spíše obhájit a vysvětlit své pojetí filosofie. Lidská důstojnost je v díle explicitně zmíněna jen v několika případech, a to na samém začátku, poté spíše vysvětluje, jakou cestu zvolit k dosažení důstojného lidství.⁸²

Ve jmenovaném díle autor představuje nové netradiční pojetí podstaty lidské důstojnosti, která je pro moderního člověka trvale inspirující.⁸³

Filosof vytváří nové paradigma, ve kterém je lidská svoboda upřednostňována v takové míře, že dochází k upuštění od scholastiky jakožto hlavního proudu středověké filosofie a teologie. Narozdíl od scholastického axiomu "činnost následuje po bytí" Pico prosazuje opačný přístup, ve kterém je bytí až výsledkem činnosti.⁸⁴

Důstojnost člověka nemůže spočívat v jeho bytí, neboť pak by mu bylo přiřčeno a pevně určeno nějaké místo v hierarchii universa. Absolutizace lidské vůle naopak umožňuje chápat bytí člověka dynamicky a Pico v tomto smyslu podle Cassirera navazuje na dvě základní myšlenky Mikuláše Kusánského: nauku o učené nevědomosti (*doctignorantia*) a o spojení protikladů (*coincidentia oppositorum*).⁸⁵

Při pokusu o analýzu celého *Oratio de dignitate hominis* dospěla odborná veřejnost k několika závěrům. Některé z nich mi přišly důležitější než jiné, a proto jsem se je rozhodla zmínit. Důstojnost Pico zařazuje do kontextu spirituálního rozvoje a zároveň deklaruje, že není předem daná a podmíněná pouze samotným

---

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.

⁸³ NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí [online]. 2005. Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/NEJKSG>. S. 20.

⁸⁴ Ibid. s. 25

⁸⁵ Ibid. s. 25.

lidským bytím, ale utváří se až činností a vůlí jednotlivce. Co se týče souvislosti s právem, je zřejmé, že Picovo pojetí znatelně přesahuje meze pozitivního práva.⁸⁶

Druhou osobností, jejíž práce byla nezbytná k celkovému uchopení a popsání pojmu lidské důstojnosti, byl německý myslitel, filosof a představitel vrcholného osvícenství Immanuel Kant. Na univerzitě v Královci vystudoval přírodní vědy, matematiku a filosofii. Později ve svém životě na univerzitě také přednášel, a to fyziku, geografii, antropologii, metafyziku, logiku a filozofii.

Pro pochopení Kantova pojetí lidské důstojnosti je nezbytné porozumět teorii kategorického imperativu, neboť s ním je úzce spojená. Kategorický imperativ zní: „Jednej jen podle té maximy⁸⁷, o níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem.“⁸⁸ Imperativy pak filosof rozděluje na hypotetické a kategorické. Od hypotetického imperativu, který obsahuje nějaký druh podmínky, se liší právě svojí bezpodmínečností. Kategorický imperativ se dá charakterizovat jako základ přirozené morálky, který koriguje vůli. Obecně se jedná o princip, kdy se má chovat tak, jak by chtěl, aby se chovali i ostatní lidé. Používají se nejčastěji dvě formulace: „Jednej podle takové zásady, o které bys chtěl, aby se stala obecným zákonem,“ Druhá pak zní následovně: „Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého člověka vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.“ Hodnocení morálky podle tohoto principu vychází z motivů jednání, nikoli z jeho důsledků.⁸⁹

Přestože se Immanuel Kant ve svém životě věnoval i právu a právní vědě, jeho koncept lidské důstojnosti je rozebírán v dílech, která dohromady tvoří tzv. Kantovu etiku. Kantova etika je etikou povinnosti.⁹⁰

Pro toto téma jsou klíčová díla *Metafyzika mravů* a *Základy metafyziky mravů*. V souvislosti s lidskou důstojností je nejvýznamnější kapitolou prvního zmíněného díla část nazvaná *O falešné pokoře*.⁹¹

---

⁸⁶ G. PICO DELLA MIRANDOLA, *O důstojnosti člověka*. překl. D. Sanetrník, Praha: Oikoymenh, 2006, s. 53-55.

⁸⁷ Maxima je subjektivním principem jednání, obsahuje pravidlo, které určuje rozum za podmínek subjektu, tvoří zásadu, podle níž subjekt jedná

⁸⁸ KANT, Immanuel, *Základy metafyziky mravů*. Přeložil Ladislav Menzel. Praha : Svoboda, 1976. s. 13.

⁸⁹ ROSENKRANZOVÁ, Olga. *Právně teoretická a filozofická perspektiva Giovanni Pico della Mirandola & Immanuel Kant*. Leges, 2019, s. 95.

⁹⁰ Ibid. s. 68.

⁹¹ Ibid. s. 75.

Kantovo pojetí lidské důstojnosti má pochopitelně jisté základní znaky, které se zjednodušeně dají shrnout takto:

- 1) Svoboda člověka je projevem jeho rozumnosti.
- 2) Lidská důstojnost je definována svobodou jedince, respektive jeho svobodnou vůlí.
- 3) Jedná se o svobodu rozumně sebe-určovat, svobodně a samostatně se rozhodovat bez vlivů někoho jiného, tedy být pánem svého osudu.
- 4) S člověkem nelze zacházet jako s objektem, ale jen jako se subjektem, tedy cílem.
- 5) Člověk má jednat jako člen království účelů.⁹²

Kant užívá pojem lidské důstojnosti jako kvalitu zákonodárství. Tím se snaží o vyjádření nepodmíněnosti a nesrovnatelnosti, kterou staví na roveň s úctou. V *Metafyzice mravů* filozof rozděluje právo a morálku, z důvodu odlišných kritérií pro každý z těchto pojmů. Tento dualismus Kant specifikuje takto: "*Vědomí a pocit schopnosti pohrdání svou morální hodnotou ve srovnání se zákonem je ponížením. (...) jsme schopni takového zákonodárství, aby fyzický člověk uctíval morálního člověka ve své vlastní a jímž se cítí být prodchnut. Zároveň jsme schopni povznesení a sebeocení jako pocitu své vlastní hodnoty, podle níž není prodejný za žádnou cenu a vlastní nepropůjčitelnou důstojnost, která povzbuzuje respekt vůči sobě,*"⁹³

Tato část je právě tou první zmínkou později vzniklého konceptu lidské důstojnosti, která je nezadatelnou vlastností člověka a je znakem lidství. Touto pasáží se inspirovali tvůrci Charty lidských práv, konkrétně v preambuli, vzniklé po druhé světové válce v roce 1948 na půdě Organizace spojených národů. Pasáží je rovněž ovlivněná i ústava Německa.⁹⁴

Důležitým úsekem *Metafyziky mravů* je *Nauka o ctnostech*, ve které je lidská důstojnost popisována dvěma různými způsoby. Kant se poměrně často v pojmech opakuje, ale i přesto má dílo určitou systematičnost. První popis důstojnosti je vztahovou kategorií, Tato rovina se týká člověka jako jevu, a je proto dobře využitelná v právu, které reguluje vnější lidské jednání. Druhý popis pojednává o

---

⁹² BAROŠ, Jiří in WAGNEROVÁ, E. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s.931.

⁹³ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Svoboda, 1990. s. 38. ISBN 80-205-0152-5.

⁹⁴ ROSENKRANZOVÁ, Olga. *Právně teoretická a filozofická perspektiva Giovanni Pico della Mirandola & Immanuel Kant*. Leges, 2019, s. 78.

Kantovo vysvětlení a pojetí lidské důstojnosti v jisté míře ovlivnilo i filosofy po něm následující a dodnes je považován za jednoho z klíčových autorů rozborů lidské důstojnosti.⁹⁵

Před událostmi 20. století, konkrétně oběma světovými válkami, totalitními režimy a jinými historickými změnami, které následně vedly mnoho států k deklarování a garantování základních lidských práv včetně lidské důstojnosti, přispěla k pochopení jejich důležitosti ještě jedna událost, a to Velká francouzská revoluce. Ústavodárné shromáždění Francie v roce 1789 přijalo tzv. *Deklaraci práv člověka a občana*. Obzvláště na tuto dobu se jednalo o jedinečný a pokrokový akt.⁹⁶

2.4 Vývoj z hlediska náboženství

Jak jsem uváděla výše kromě aktuálně probíhajících myšlenkových směrů a kulturních zvyklostí mělo na každodenní život a vnímání lidí, a tedy samozřejmě i na vnímání konceptu lidské důstojnosti, vliv náboženství. Považuji za důležité zmínit zde dvě náboženství, a to křesťanství a judaismus. Ani jedno z těchto náboženství sice nebylo prvním, které znalo koncept lidské důstojnosti, ale náboženství jako hinduismus a buddhismus neměla v této době na vývoj hodnot v západní kultuře žádný významný vliv. Křesťanství do jisté míry převzalo myšlenku, že Bůh stvořil člověka k obrazu svému, právě z judaismu. Bůh stvořil člověka jako jakýsi vrchol stvoření. Podle biblického učení má jedinec svobodnou vůli, a to, co ho odlišuje od otroků a nižších bytostí, je víra v Boha, což má být i jeho nejdůležitější cíl. Člověk má svou důstojnost, protože je Božím obrazem. Důstojnost je vnímaná jako akt Boží přízně a je tak i jistým spojením člověka s Bohem.⁹⁷

Teolog Tomáš Akvinský, kterého jsem již výše zmiňovala, se ve svých dílech, především pak v *Sumě teologické*, problematikou lidské důstojnosti poměrně podrobně zabýval.⁹⁸ Definuje ji jako něco, co je dobré samo o sobě, a tím pádem zahrnuje i další věci, rostliny nebo živočichové, neboť je Bůh taktéž stvořil.

---

⁹⁵ Ibid. s. 140.

⁹⁶ POSPÍŠIL, Vojtěch, 2017. Máme právo na rovné zacházení? *Právní prostor* [online]. [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/mame-pravo-na-rovne-zachazeni>.

⁹⁷ MOROZOVÁ, Helena. *Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku*. In: VEČEŘA, Miloš, STACHOŇOVÁ, Monika, HAPLA, Martin a kol. *Weyrův den právní teorie – Weyr's Day of Legal Theory*. Sborník příspěvků z konference – Conference Proceedings. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

⁹⁸ HORÁK, Filip. *Lidská důstojnost v ústavním právu: legitimní argument nebo axiom?* *Jurisprudence*, 2017, 4, s. 3–14.

Důstojnost člověka je založena na vlastnostech, které se podobají vlastnostem Boha, tedy čím více se člověk svým chováním a myšlením podobá Bohu, tím větší důstojnost mu náleží. Tato myšlenka tak přirkla nejvyšší důstojnost kněžím.⁹⁹

2.5 Současnost

Významní myslitelé, především teologové a filozofové, kteří se pojmem a obsahem lidské důstojnosti zabývali v poměrně dávné historii, pochopitelně nehleděli na tuto hodnotu jako na součást právní či ústavní úpravy, přesto jejich teze a myšlenky významně ovlivnily vznik a podobu úpravy lidských práv v moderních ústavách.

Jako jednu z posledních klíčových osobností, která dle mého názoru měla vliv na vnímání pojmu lidské důstojnosti, musím zmínit v poměrně nedávné době zesnulého amerického právníka a filozofa Ronalda Dworkina. Byl radikálním bojovníkem za lidská práva, na což mohla mít vliv i druhá světová válka, během které vyrůstal. Jedním z jeho nejznámějších postojů bylo odmítání pozitivistického pojetí práva, a naopak tvrdil, že vývoj práva i jeho následný výklad úzce souvisí s morálkou.

Dworkin se k problematice lidské důstojnosti vyjadřuje hned v několika knihách, z nichž asi nejznámější je dílo *Když se práva berou vážně*. Témata související s lidskou důstojností též rozebírá v knize *Life's Dominion: An argument about abortion, Euthanasia, and Individual Freedom*, kde rozebírá druhy pohledů na potraty a eutanázii. K lidské důstojnosti se vrací i v knize *Is Democracy Possible Here?* z roku 2006.¹⁰⁰

Nabízí k pojmu důstojnost vlastní koncepci, která má dvě hlavní části. Jsou jimi sebeúcta a hodnotová autonomie, přičemž hodnotovou autonomii chápe jako nárok každého jedince zvolit si svou náplň života a svůj vlastní hodnotový žebříček. Zároveň je pak na každém, aby nesl odpovědnost za tato svá rozhodnutí.¹⁰¹ Sebeúcta je druhou stranou hodnotové autonomie a je seriózním přístupem k životu, neboť by se každý měl snažit svůj život naplnit a nepromarnit jej. Jde především o

---

⁹⁹ MOROZOVÁ, Helena. *Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku*. In: VEČEŘA, Miloš, STACHONOVÁ, Monika, HAPLA, Martin a kol. *Weyrův den právní teorie – Weyr's Day of Legal Theory*. Sborník příspěvků z konference – Conference Proceedings. Brno: Masarykova univerzita, 2015

¹⁰⁰ BARAK, Aharon, 2015. *Human dignity: The Constitution Value and the Constitutional Right*.: Cambridge University Press. S. 29. ISBN 978-1-107-46206-9.

¹⁰¹ Ibid.

to, jak kdo naplnil svůj potenciál. Respekt k životu, který je součástí důstojnosti, nemá být podmíněn konkrétními úspěchy.¹⁰² Podrobněji pak tyto principy rozebírá ve své následující knize nazvané *Justice for Hedgehogs* vydané roku 2011.

Na Dworkinovu teorii lidské důstojnosti explicitně odkazuje náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 46/16, ve kterém je uvedeno následující: „*Současná náročná koncepce obsahu lidské důstojnosti ji vnímá ve dvou aspektech (principech) - v respektu a odpovědnosti k sobě samému a v autenticitě jako možnosti rozhodovat o naplnění svého vlastního života. Zejména druhý z uvedených aspektů, spočívající v rozhodování o osobních statusových věcech, o přijímané morálce, pořadí hodnot i v neposlední řadě o způsobu zajištění základních životních potřeb, představuje condicio sine qua non naplnění důstojnosti člověka [srov. Dworkin, R. *Justice for Hedgehogs*. Cambridge (Mass.), London: Harvard University Press, 2011, s. 202-204; též Barak, A. *Human Dignity. The Constitutional Value and the Constitutional Right*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, s. 129].*“¹⁰³

Dalším doposud žijícím odborníkem, který se během svého života zabýval lidskými právy včetně důstojnosti, je bývalý soudce a profesor práva Aharon Barak. Dnes Barak působí jako člen Izraelské akademie věd a je považován za jednoho z nejvýznamnějších a nejproduktivnějších právních expertů současnosti. Jeho rozsudky ovlivnily mnoho oblastí práva v Izraeli a slouží jako studijní a výzkumný materiál pro odbornou veřejnost.

Vydal mnoho knih a článků zaměřených zejména na lidskou důstojnost, roli soudce v demokratických společnostech a státech a principy soudního výkladu důstojnosti, mezi nejznámější patří *The Judge in Democracy*, *Purposive Interpretation in Law*, nebo *Human dignity: The constitutional value and the constitutional right*.

Aharon Barak lidskou důstojnost chápe jako svobodu člověka utvářet svůj vlastní život na základě své svobodné vůle, a lidská důstojnost je tedy svoboda člověka určit si svůj vlastní životní příběh.¹⁰⁴

Podstatou lidské důstojnosti je podle něj tedy svobodně se rozhodovat ve smyslu rozhodování o sobě samém a svém životě. Tato svoboda má chránit osobnost,

---

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Nález ÚS ze dne 1. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 46/16.

¹⁰⁴ BARAK, Aharon, 2015. *Human dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*.: Cambridge University Press. S. 127-131. ISBN 978-1-107-46206-9.

názory, hodnoty a přesvědčení člověka. Barak představuje lidskou důstojnost jako koncept složený ze čtyř základních prvků, kterými jsou:

- 1) ochrana tělesné integrity, zahrnující absolutní zákaz mučení, těžkých tělesných trestů, znásilňování apod.
- 2) zajištění rovnosti mezi všemi lidmi
- 3) ochrana osobní identity a duševní integrity
- 4) účast na životě ve společnosti¹⁰⁵

Barak také zastává názor, že lidská důstojnost je úzce spojená se sociálními a ekonomickými právy.¹⁰⁶

Ve vymezení obsahu důstojnosti by tedy nemělo chybět ani právo být součástí společnosti, včetně sociálních, politických a ekonomických aspektů.¹⁰⁷

Co se týče zařazení lidské důstojnosti do právního řádu jednotlivých států, Barak nepovažuje za nutné její explicitní zařazení, má být ale její inherentní součástí, která je i nutnou podmínkou ústavnosti ústavy. Také tvrdí, že konkrétní obsah lidské důstojnosti bude ovlivněn strukturou, historií a normativním obsahem dané ústavy.¹⁰⁸

Posledním současníkem, kterého chci zmínit, protože ho považuji za důležitého autora a myslitele v oblasti lidských práv, je Jeremy Waldron. Jeremy Waldron napsal a publikoval mnoho prací v oblasti právní vědy a politické teorie. Jeho knihy a články se věnují mnoha tématům, například teorii práva, ústavnosti, právním státu a demokracii, soudnictví nebo lidským právům. Napsal například *One Another's Equals* nebo *Political Theory*. Lidským právům, a tedy i lidské důstojnosti, se věnoval především v člancích v odborných časopisech. Byl zvolen členem Britské a Americké akademie věd a byla mu udělena prestižní Phillipsova cena Americké filozofické společnosti za celoživotní přínos právní vědě.

Jeremy Waldron se konceptu lidské důstojnosti věnoval v mnoha svých člancích a knihách. Podle Waldrona je lidská důstojnost založena na schopnosti jedince kontrolovat své jednání. V jeho pojetí lze do jisté míry spatřit podobnost s koncepcí Immanuela Kanta, neboť pro teorii obou je důležitá myšlenka, kdy je jedinec schopen sebekontroly podmíněné rozumem. Sám se ale proti Kantovu pojetí

---

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

vyhrazuje a vyzdvihuje fakt, že jeho teorie nevychází z vnitřní hodnoty jedince, ale naopak jde o rozšíření teorie důstojnosti vycházející z určitého statusu.¹⁰⁹ V tomto se jeho pojetí se zčásti podobá pojetí antického myslitele Cicera. Waldron vnímá důstojnost jako normativní status náležící každé osobě ve společnosti.¹¹⁰ Ve své teorii neuvádí žádné předpoklady, které by činily přijetí konkrétního konceptu lidské důstojnosti všemi problematické. Jako příklad lze uvést teorii Tomáše Akvinského, která předpokládá víru v existenci Boha, což limituje počet možných adresátů jeho teorie. Waldron tvrdí, že zákonodárci důstojnost do právních řádů zakotvují jako pojem potřebný proto, aby jeho pozitivní zakotvení vyvolávalo žádoucí důsledky. Rovněž vychází z toho, že koncept lidské důstojnosti je v praxi a v právní vědě dlouhodobě používán.¹¹¹

Závěrem lze říci, že v ústavách se princip lidské důstojnosti začal objevovat na začátku 20. století. Důvody jejího zapracování do ústav se v různých státech lišilo. Většinou byl tímto důvodem socialistický či náboženský vliv na politiku daného státu. Specifický důvod k zařazení pojmu do své ústavy měly tři poražené mocnosti, tedy Německo, Itálie a Japonsko, po druhé světové válce, aby se nemohla opakovat zvěrstva, kterých se během ní dopustily.¹¹²

Mimo ústavy různých států se v téže době začala lidská důstojnost objevovat jako součást mezinárodních smluv a dokumentů.¹¹³

2.6 Vývoj pojmu v Ústavě České republiky

Vývoj zakotvení práva na zachování lidské důstojnosti se ve 20. století několikrát změnil, neboť se měnila politická, společenská a státoprávní situace, a s ní tedy i ústavy.

---

¹⁰⁹ WALDRON, Jeremy, *How Law Protects Dignity*. Cambridge Law Journal, 2012, č. 1

¹¹⁰ BARAK, Aharon, 2015. *Human dignity: The Constitution Value and the Constitutional Right*.: Cambridge University Press. ISBN 978-1-107-46206-9.

¹¹¹ WALDRON, Jeremy, *How Law Protects Dignity*. Cambridge Law Journal, 2012, č. 1

¹¹² ČAPUCHA, Sebastián, 2017. *Jak ústavní právo chrání lidskou důstojnost?* [online]. Brno [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/y3g1g/Jak_ustavni_pravo_chrani_lidskou_dustojnost.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. S. 22-23.

¹¹³ Ibid. S.22.

V prvním ústavním dokumentu samostatného československého státu, kterým byla Prozatímní ústava z roku 1918, se žádný výčet lidských práv nenachází, neboť vymezoval jen elementární základy organizace veřejné správy.¹¹⁴

Lidská práva jsou více upravena už v ústavě z roku 1920. Několik ustanovení se lidské důstojnosti týká. Především se jedná o články deklarující, že udílení titulů, kromě těch akademických, je přípustné jen v případě, že označují povolání či úřad. Typicky se jednalo o užívání šlechtických titulů. Tím se poskytuje obyvatelům záruka zákazu rozdílného přístupu na základě rodové příslušnosti nebo původu. Dále byla ústavou zaručena rovnost mezi lidmi různých pohlaví a různých profesí.

S rozbitím Československa a vznikem tzv. Protektorátu Čechy a Morava byla lidská práva včetně důstojnosti na našem území porušována ve velké míře. Po skončení druhé světové války došlo k obnovení účinnosti Ústavy z roku 1920 částečně změněné či doplněné ústavními zákony a ústavními dekrety prezidenta republiky.

Ústava z roku 1948 vydaná po nástupu komunistů k moci v únoru téhož roku byla kompromisem dvou koncepcí, a to koncepce ovlivněné sovětským vývojem a koncepce o zachování principů z ústavy z roku 1920.¹¹⁵

Lidská práva byla do ústavy opět zakotvena, nicméně neexistoval Ústavní soud, který by je vykládal, kontroloval jejich dodržování a vymáhal je. Navíc docházelo zejména k politické diskriminaci a s tím i k porušování lidských práv u občanů, kteří byli pro režim vnímáni jako nežádoucí.

V dnes platné právní úpravě je lidská důstojnost samozřejmě zakotvena, jak jsem o tom psala v úvodu své práce.

---

¹¹⁴ WEYR, F., *Ústava Československé republiky*. Československá vlastivěda, díl V. Stát, Sfinx Bohumil Janda, Praha 1931, s.118-119.

¹¹⁵ ZIMEK, Josef, 2010. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 4. Masarykova univerzita Brno. S. 142. ISBN 978-80-210-5255-0

3 Právní úprava

Pro pochopení právního vymezení lidské důstojnosti je nezbytné se zabývat právní úpravou nejen v rámci vnitrostátní úpravy, ale i v rámci mezinárodních lidsko-právních smluv a dokumentů, kterými je Česká republika vázána podle článku 10 Ústavy.

3.1 Ústava

V Ústavě, tedy v jednom ze základních pramenu práva České republiky, se pojem lidské důstojnosti objevuje pouze jednou, a to hned na samém začátku v její preambuli. Preambule obvykle obsahuje historickou část, kde jsou uvedena předešlá státní zřízení a odůvodnění nynější existence státu a jeho formy. V druhé části jsou představeny zásady fungování daného státu a základní hodnoty spolu s klíčovými právy a povinnostmi občanů.

Text preambule zní: *„My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, v čase obnovy samostatného českého státu, věrni všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé, odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti, jako součást rodiny evropských a světových demokracií, odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství, odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu, prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky“*¹¹⁶

3.2 Listina základních práv a svobod

Přestože právní síla Listiny není explicitně definována, je Ústavou zařazena do ústavního pořádku, a tak její právní sílu, jako jednoho ze základních ústavních dokumentů postavených na roveň s Ústavou nelze zpochybnit.

Na rozdíl od Ústavy se v Listině základních práv a svobod nachází lidská důstojnost vícekrát.

---

¹¹⁶ Preambule Ústavního zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Prvně je zmíněna hned ve Článku 1: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“¹¹⁷

Je otázkou výkladu, jak konkrétně pojem důstojnosti vyložit, v jakém smyslu zákonodárce důstojnost chápe. Jsem názoru, že zákonodárce v článku zakotvuje lidskou důstojnost jako stěžejní hodnotu.

Druhá zmínka se nachází ve článku 10 v odstavci 1 " *Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*"¹¹⁸ V komentáři k Listině M. Forejtová zdůrazňuje, že: „*v rámci systémového výkladu Listiny je třeba čl. 10 Listiny chápat a interpretovat jako jedno ze základních lidských práv, ze kterých ostatní listinná práva vycházejí.*"¹¹⁹ Zde je tedy lidská důstojnost zakotvena jako subjektivní právo.

Důležitost každého jednotlivce, lidské důstojnosti a význam umístění tohoto pojmu již v Preambuli, dokládá i nález sp. zn. ÚS 412/2004, v kterém se Ústavní soud vyjádřil takto: „*Těžištěm ústavního pořádku České republiky je jednotlivec a jeho práva garantovaná ústavním pořádkem České republiky. Jednotlivec je východiskem státu. Stát a všechny jeho orgány jsou ústavně zavázány k ochraně a šetření práv jednotlivce. Pojetí naší ústavnosti se přitom neomezuje na ochranu základních práv jednotlivců (např. právo na život, zaručení právní subjektivity). V souladu s poválečnou změnou v chápání lidských práv (jež nalezla vyjádření např. v Chartě OSN či ve Všeobecné deklaraci lidských práv) se stala základní bází, z níž vychází interpretace všech základních práv, lidská důstojnost, která mimo jiné vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem. Otázky lidské důstojnosti jsou v tomto pojetí chápány jako součást kvality člověka, součást jeho lidství. Garantování nedotknutelnosti lidské důstojnosti člověku umožňuje plně užívat své osobnosti. Tyto úvahy stvrzuje preambule Ústavy, která deklaruje lidskou důstojnost za nedotknutelnou hodnotu, stojící v základu ústavního pořádku České*

---

¹¹⁷ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky - znění od 1. 1. 1999.

¹¹⁸ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky - znění od 1. 1. 1999.

¹¹⁹ FOREJTOVÁ, Monika. Komentář k čl.10 Listiny. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-44-X.

republiky. Stejně tak Listina garantuje rovnost lidí v důstojnosti (čl. 1) a garantuje subjektivní právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10 odst. 1)."¹²⁰

3.3 Mezinárodní právní úprava

V minulosti se mezinárodní společenství států shodlo na potřebě zajištění a garance ochrany konkrétních lidských práv, které ve svém souhrnu naplňují pojem lidské důstojnosti, prostřednictvím mezinárodního práva, přijetím příslušných mezinárodních smluv. Na univerzální úrovni za zásadní instituci, jejíž jedním ze základních úkolů je ochrana lidských práv musíme považovat Organizace spojených národů. Ochranu lidských práv a lidské důstojnosti lze považovat za jeden z hlavních smyslů existence Organizace spojených národů. Například Charta Organizace spojených národů, k jejímuž podepsání došlo roku 1945 v americkém San Francisku, měla za cíl stanovení základních právních institutů organizace, obsahovala zmínku o lidské důstojnosti v preambuli. V preambuli stojí: „*MY, LID SPOJENÝCH NÁRODŮ, JSOUCE ODHODLÁNI uchránit budoucí pokolení od metly války, která dvakrát za našeho života přinesla lidstvu nevýslovné strasti, odhodlání deklarovat znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a národů velkých i malých, odhodlání vytvořit poměry, za nichž mohou být zachovány spravedlnost a úcta k závazkům plynoucím ze smluv a jiných pramenů mezinárodního práva, a odhodlání podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň ve větší svobodě, A K TOMU CÍLI pěstovat snášenlivost a navzájem žít v míru jako dobří sousedé, sjednotit své síly k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, přijmout zásady a zavést metody zajišťující, aby ozbrojené síly nebylo užíváno jinak než ve společném zájmu, a používat mezinárodního ústrojí k podpoře hospodářského a sociálního povznesení všech národů,*

ROZHODLI JSME SE SDRUŽIT SVÉ ÚSILÍ, ABYCHOM TĚCHTO CÍLŮ DOSÁHLI. Proto se naše vlády prostřednictvím svých zástupců, kteří se shromáždili ve městě San Francisco a předložili své plné moci, jež byly shledány v

---

¹²⁰ Nález ÚS ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

*dobré a náležité formě, dohodly na této Chartě Spojených národů a zřizují tímto mezinárodní organizaci zvanou Spojené národy.*¹²¹

Považuji ovšem za důležité zmínit, že termín důstojnost byl do preambule přidán až dodatečně a není ani v Chartě definován.

Samotná Charta Spojených národů sice několikrát odkazuje na lidská práva, nicméně některé státy prosazovaly specifikaci lidských práv v samostatném dokumentu. Pro tento účel byla ustavena Komise pro lidská práva a Valným shromážděním OSN roku 1948 byla přijata Všeobecná deklarace lidských práv. V tomto dokumentu, který měl pro státy jen doporučující charakter, se pojem důstojnost objevuje hned několikrát, poprvé již v preambuli:

*„U vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,...“*¹²²

Jedinou další konkrétní zmínku pojmu lze najít hned v Článku 1:

*„Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.“*¹²³ Toto ustanovení lze chápat jako jakousi deklaraci zákazu diskriminace.

V následujících článcích již sice není samotný pojem zmíněn, nicméně z některých je možné vyčíst odraz moderního pojetí lidské důstojnosti, a to v souvislosti s důstojností ve smyslu sociálního zabezpečení a vyžití a také důstojných podmínek a odměn za vykonanou práci.

V roce 1984 Organizace spojených národů přijala svým Valným shromážděním další relevantní dokument. Jedná se o Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Považuji za důležité zmínit právě tuto úmluvu, protože právě její materii vnímám jako úzce související s problematikou lidské důstojnosti.

3.3.1 Evropské dokumenty

Kromě Listiny základních práv Evropské Unie, které se budu podrobněji věnovat níže, se deklarováním práva na důstojnost zabývají také Evropská úmluva o lidských právech, Evropská sociální charta nebo Mezinárodní pakt o občanských

---

¹²¹ *Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního dvora*, Dostupné na: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/07/Charta-OSN-2019.pdf>.

¹²² *Všeobecná deklarace lidských práv*, 1948. Dostupné také z: https://www.mzv.cz/file/3156327/Vseobecna_deklarace_lidskych_prav.pdf.

¹²³ *Ibid.*

a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Oba akty byly podepsány již roku 1966 a ve svých preambulích uvádějí, že: *"Státy, smluvní strany tohoto Paktu, majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Organizace spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, uznávající, že tato práva se odvozují od přirozené důstojnosti lidské bytosti..."*¹²⁴

Samotné zdůraznění důležitosti lidské důstojnosti v obou preambulích a také formulace, kterou zákonodárci použili, mě vede k závěru, že je vnímána jako jedna z klíčových hodnot. Pakt o občanských a politických právech se v jednom ze článků rovněž zmiňuje o zachování důstojnosti osob zbavených svobody.

3.3.1.1 Listina základních práv Evropské Unie

Dokument nazývaný též Charta lidských práv byl ve formě deklarace Evropského parlamentu, Evropské komise a Rady podepsán v roce 2000 na konferenci v Nice a jednalo se o dokument nezávazný. Tato skutečnost se změnila až v roce 2009 po nabytí platnosti Lisabonské smlouvy, kdy se stala závaznou. Podle Smlouvy o Evropské Unii je nyní považována za součást primárního práva Evropské Unie.

Lidská důstojnost je jako hodnota spolu s jinými zmíněna ve výčtu těch nejdůležitějších již v preambuli. O pravdivosti domněnky, že se skutečně jedná o klíčovou hodnotu autorů a signatářů, svědčí přijetí formulace v prvním odstavci: *„Lidská důstojnost je nedotknutelná. Musí být respektována a chráněna.“ V oficiálním vysvětlení Listiny je toto i potvrzeno tvrzením, že "žádné právo žádné z práv stanovených v této listině nesmí být použito na újmu důstojnosti jiného a že lidská důstojnost je součástí podstaty práv stanovených touto listinou."*¹²⁵

Dále se ochrana lidské důstojnosti objevuje ve dvou dalších člancích. Nejprve vyzvedá ochranu důstojnosti starší části obyvatelstva jakožto mimořádně zranitelné skupiny lidí.

---

¹²⁴ *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*, 1966. In: . Dostupné také z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/r/p/dokumenty/mezinarodni-pakt-o-obcanskyh-a-politickyh-pravech-a-mezinarodni-pakt-o-hospodarskyh--socialnich-a-kulturnich-pravech-19852/>.

¹²⁵ *Listina základních práv Evropské Unie*, 2000. In: . Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>

Článek 25 odstavec první zní: „*Unie uznává a respektuje práva starších osob na to, aby vedly důstojný a nezávislý život a podílely se na společenském a kulturním životě.*“¹²⁶Druhým případem je článek číslo 31, kde se v prvním odstavci píše následující: „*Každý pracovník má právo na pracovní podmínky respektující jeho zdraví, bezpečnost a důstojnost.*“¹²⁷ Zvláštní ochrana zaměstnanců je třeba kvůli možnému zneužití nadřízeného postavení zaměstnavateli.

3.3.1.2 Evropská úmluva o lidských právech

Evropská úmluva o lidských právech byla podepsána v roce 1950 v rámci Rady Evropy a jedná se o mezinárodní smlouvu na ochranu lidských práv a základních svobod v Evropě. Ke stranám úmluvy patří všech 47 zemí tvořících Radu Evropy, přičemž 27 z nich jsou členové EU.

Úmluva ustanovila Evropský soud pro lidská práva, který má chránit jednotlivce před porušováním jeho lidských práv a jako kontrolní orgán soudního typu, který kontroluje dodržování EÚLP ze strany členských států. K tomuto soudu může podat stížnost každý, kdo se domnívá, že jeho práva byla porušena některým ze smluvních států. Rozsudky o porušení jsou pro příslušné země závazné a na jejich provádění dohlíží Výbor ministrů Rady Evropy. Úmluva má několik protokolů, které upravují její rámec.

Úmluva explicitně uvádí pojem lidské důstojnosti pouze v Protokolu č. 13, přijatý dne 3.5.2002, který stanovuje zrušení trestu smrti za všech okolností. Je však potřeba zmínit, že Protokol č. 13 je závazný pouze pro ty členské státy, které jej ratifikovaly.

V tomto Protokolu je důstojnost formulována následovně: „*Členské státy Rady Evropy, které podepsaly tento protokol, přesvědčeny, že právo každého člověka na život je základní hodnotou demokratické společnosti a že zrušení trestu smrti je nezbytné pro ochranu tohoto práva a pro plné uznání nezadatelné důstojnosti všech lidských bytostí [...]*“¹²⁸

---

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Evropská úmluva o ochraně lidských práv ze dne 4. listopadu 1950. In: echr.coe.int [online]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 21. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf.

Z této absence výslovné zmínky ovšem nelze vyvodit závěr, že úmluva lidskou důstojnost nechrání. Jak se ostatně píše v samotných rozsudcích: „...a je však třeba říci, že podstatou Úmluvy je lidská důstojnost a svoboda.“¹²⁹ a „Úmluva musí být chápána a vykládána jako celek. Lidská práva tvoří integrovaný systém, jehož účelem je chránit důstojnost lidské bytosti; demokracie a výsadní postavení práva mají v tomto ohledu klíčovou roli.“¹³⁰

Lidskou důstojnost v judikatuře ESLP ve svém výzkumu rozebírali A. Kuteynikov a A. Boyashov. Posuzovali přibližně 86 000 dokumentů, které jsou publikovány v databázi ESLP (tzv. „HUDOC“) a z nich se pak zaměřili na 1 199 rozsudků, které se věnovaly právě důstojnosti.¹³¹ Za nejčastěji používané články v souvislosti s důstojní autoři označili čl. 3 a čl. 8.

Autoři uvedeného výzkumu rovněž vymezili typické otázky, kde dochází k porušení důstojnosti před ESLP. Za první z nich uvedli diskriminaci z důvodu pohlaví, rasy a náboženství. Druhou je oblast špatného zacházení a ponižujícího zacházení. Třetí nazvali jako limitaci svobody volby. Čtvrtou představuje porušení reputace a cti. Pátou jsou nucené práce. Šestou je vyhoštění, vydávání a deportace. A konečně sedmou vymezili jako netypické případy ve vzorcích kvót.¹³²

Čl. 3 Úmluvy zní: „Zákaz mučení - Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení.“¹³³

Jako příklady, kdy bylo v soudním procesu řešeno, zda došlo k porušení článku 3, jsem se rozhodla uvést dva rozsudky. Zaprvé rozsudek Aksoy proti Turecku, kdy byl stěžovatel Zeki Aksoy v listopadu roku 1992 zadržen a vzat do vazby, kde byl po dobu 14 dnů pro podezření z příslušnosti ke Straně kurdských

---

¹²⁹ Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne. 11. července 2002 Christine Goodwinová proti Spojenému království. Přehled rozsudků ESLP, stížnost č. 28957/95, č.5, s.221.

¹³⁰ Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 13. února 2003 ve věci Refah Partisi (Strana prosperity), Erbakan, Kazan A Tedkal proti Turecku. Přehled rozsudků ESLP, stížnost č.. 41340/98, 41342/98, 41343/98 a 41344/98. 2002, č.3, s. 129.

¹³¹ KUTEYNIKOV, Alexander, BOYASHOV, Anatoly. *Dignity Before the European Court of Human Rights*. In SIEH, Edward, MCGREGOR, Judy (eds.) *Human Dignity: Establishing Worth and Seeking Solutions*. Londýn: Macmillan Publishers Ltd, 2017, s.92-97.

¹³² Ibid.

¹³³ Rada Evropy. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*, čl. 3.

pracujících (PKK), jejichž hlavním cílem je vytvoření vlastního kurdského státu. Během této doby byl vyslýchán.¹³⁴

Stěžovatel tvrdil, že během svého zadržení byl vyslečen do naha a podroben mučení elektrickými šok. Během následujících dvou dnů byl údajně opakovaně bit. Kromě toho mu byly několikrát odmítnuty jeho žádosti o lékaře.¹³⁵

Pan Aksoy byl dne 16. dubna 1994 zastřelen. Podle jeho zástupců mu bylo vyhrožováno smrtí, pokud stížnost podanou Komisi nestáhne. Vláda však uvedla, že vraždu způsobilo vyrovnávání účtů mezi frakcemi PKK. Obviněn z vraždy byl její člen.¹³⁶

Soud stanovil, že v tomto případě bylo špatné zacházení způsobeno záměrně; mučení předcházela určitá příprava a úsilí ze strany bezpečnostních sil za účelem získání přiznání či jiné informace od zadrženého. Silnou bolest potvrdily i lékařské zprávy, které jasně prokazují, že mučení vedlo k dočasnému ochrnutí obou paží. Soud se v tomto případě domníval, že toto zacházení bylo natolik závažné a kruté povahy, že může být popsáno pouze jako mučení.¹³⁷

Zadruhé pak případ, týkající se znásilnění, kterým se zabýval ESLP v případě Aydin proti Turecku. Rozhodnutí bylo vydáno v roce 1997. Skutkový stav Případ se týkal sedmnáctileté dívky S. Aydin, která byla tureckou státní příslušnicí kurdského původu. Dne 29. 6. 1992 byla stěžovatelka spolu se svým otcem a švagrovou, zatčena tureckou policií a vyslýchána pro styky se členy PKK. Byla držena po dobu tří dnů a během ní byla znásilněna neidentifikovanou osobou. Dále byla podrobena dalším děsivým a ponižujícím jednáním, jako např. vyslečena do naha, bita, umístěna do točící se pneumatiky či skrápěna silnými proudy vody.¹³⁸

Stěžovatelka podala stížnost ke Komisi dne 21. 12. 1993, v uvedla údajné jednání, což považuje za akt mučení dle čl. 3 EÚLP. ESLP rozhodl, že nahromadění násilných činů, zejména tedy znásilnění, dosahuje v tomto případě závažné formy špatného zacházení, tedy mučení. Soud dále uvedl, že kromě toho znásilnění

---

¹³⁴ Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 18. prosince 1996, Aksoy proti Turecku, stížnost č. 21987/93, odstavec 14-64.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 25. září 1997, Aydin proti Turecku, stížnost č. 23178/94, odstavec 20-83.

zanechává hluboké psychické šrámy na svých obětech a ublížilo jí to jak fyzicky, tak emocionálně.¹³⁹

Čl. 8 Úmluvy pak zní následovně: „*Právo na respektování rodinného a soukromého života - Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.*“ a „*Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.*“¹⁴⁰

Jeden z poměrně známých rozsudků ESLP je rozsudek z ledna roku 2020, *Beizaras a Levickas proti Litvě*, ve které soud posuzoval postup litevských státních orgánů při vyšetřování nenávistných komentářů na sociální síti Facebook. Dle Soudu v daném případě: „...*nebylo pochyb, že se výhružné komentáře na Facebooku dotkly duševní pohody a integrity, stěžovatelů a zasáhly tak do jejich soukromého života. Jelikož lidská důstojnost představuje přirozenou hodnotu, kterou má stát chránit, a současně závažnost útoku dosáhla minima nutného z hlediska uplatnění článku 8 Úmluvy, Soud shledal, že projednávaná věc spadá do rozsahu článku 8 Úmluvy.*“¹⁴¹

Tento rozsudek pak sloužil také jako výchozí při rozhodování Ústavního soudu v ČR, jako například náleží ÚS sp.zn. III. ÚS 3006/21, kde se soud zabýval vážnými nenávistnými projevy zasílanými přes e-mail.¹⁴²

---

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Rada Evropy. Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 8 odst. 1 a 2.

¹⁴¹ Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 14. ledna 2020 ve věci *Beizaras a Levickas proti Litvě*, stížnost č. č. 41288/15.

¹⁴² Nález ÚS ze dne 22. 3. 2022 sp. zn. III. ÚS 3006/21.

4 Ochrana lidských práv v podústavních právních pramenech

Ochrana lidských práv je jedním z nejdůležitějších úkolů, se kterými se moderní společnost musí potýkat. Zahrnuje základní principy a svobody, které jsou nezbytné pro udržování důstojnosti a svobodného rozvoje každého jedince.

Lidská práva jsou základem moderního demokratického státu. Jsou nepostradatelným atributem právního státu a představují základní hodnoty, které by měly být zaručeny a respektovány ve všech oblastech společnosti.¹⁴³

Právní stát je takový stát, ve kterém jsou práva jednotlivce chráněna a garantována a který zajišťuje spravedlivé a rovné zacházení s občany a představuje záruku, že každý člověk má právo na spravedlivý proces a na rovné zacházení před zákonem a jedinci nemohou být perzekuováni, mučeni či dokonce zabíjeni bez toho, aby existovala možnost nápravy nebo spravedlnosti.¹⁴⁴

Lidská práva a právní stát jsou tedy dvě strany téže mince - jde o základní pilíře demokratické společnosti, neboť demokracie je založena na principu rovnosti a svobody.

Občané právního státu mají například právo na spravedlivý proces, právo na svobodu projevu, právo setkávat se a sdružovat se s ostatními, právo na vzdělání, právo na zdravotní péči a mnoho dalších. Tato práva vytvářejí základy pro rozvoj a prosperitu jednotlivců a společnosti jako celku. Praktická realizace lidských práv je však často složitá a na mnoha místech světa jsou lidská práva porušována. Korupce, útlak, svévolné násilí a další bezpráví jsou bohužel běžnou součástí života mnoha lidí.

Každý z nás má povinnost lidská práva chránit a podporovat jejich plné respektování. My jako občané můžeme hrát roli v boji za dodržování lidských práv prostřednictvím aktivismu, vzdělávání a zapojování se do politického procesu.

Je proto důležité, abychom si byli vědomi toho, jak mocným nástrojem je ústava a jak může pomoci v boji za respektování lidských práv. Ústava je klíčovým právním dokumentem každého státu a zajišťuje základní práva a svobody každého jednotlivce. Její úprava je tedy klíčovým krokem v boji za ochranu lidských práv.

---

¹⁴³ ROSENKRANZOVÁ, Olga. *Právně teoretická a filozofická perspektiva Giovanni Pico della Mirandola & Immanuel Kant*. Leges, 2019, s. 134.

¹⁴⁴ LINHART, Jan, 2008. *Základní lidská práva a svobody a jejich procesní ochrana* [online]. Brno [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/108002/pravf_m/Diplomova_prace.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. S. 36.

Dalším důležitým mechanismem pro ochranu lidských práv je soudnictví. Soudy mají klíčovou roli v prosazování a ochraně lidských práv, protože jsou schopny vynést spravedlivá rozhodnutí a trestat porušování těchto práv. Je důležité mít nezávislé a nestranné soudnictví, které je schopno řešit stížnosti jednotlivců a organizací týkající se porušování jejich práv.¹⁴⁵

Hodnota lidské důstojnosti je jedním ze základních principů v právním rozhodování. Ovlivňuje rozsudky v trestních i občanskoprávních věcech. Uznání hodnoty a důstojnosti jednotlivce je základem principů spravedlnosti a je úzce propojena s právy a svobodami jednotlivců, která jsou jim garantována zákonem. Tuto skutečnost dokazují mnohá soudní rozhodnutí, jež se lidskou důstojností zabývají, a to v mnoha jejích podobách.

Je však důležité si uvědomit, že ústavní ochrana lidské důstojnosti je pouze prvním krokem k zajištění dodržování lidských práv. Je nezbytné, aby vláda a instituce státu skutečně jednaly v souladu s tímto principem ochrany lidské důstojnosti, včetně toho, aby byla zajištěna přístupnost a efektivita právního systému. Stejně důležité je také vzdělávání a osvěta, která pomáhají budovat kulturu lidských práv a respekt k lidské důstojnosti ve společnosti.

Nelze opomenout ani úpravu v podústavních právních předpisech. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 412/04 uvádí, že: „Z ústavního pořádku proto plyne, že pojem lidské důstojnosti je co do rozsahu mnohem širší, než je rozsah tohoto pojmu v občanském zákoníku (zejm. § 11 násl. občanského zákoníku). Strohá a nedostatečná úprava obsažená v civilním kodexu se soustřeďuje jen na otázky ochrany osobnosti a ex definitione poskytuje ochranu v horizontálních vztazích v situacích, kdy dochází k interferencím při výkonu práv jinými osobami (např. při výkonu svobody projevu). Působení ústavních garancí je však mnohem intenzivnější ve vztazích vertikálních, tj. ve vztazích stát - jednatel. Za vertikální vztah je přitom třeba považovat i ty věci, které soud projednává v tzv. řízeních nesporných, tj. v řízeních, která může zahájit i bez návrhu. Jinak řečeno, jde o věci, v nichž převažuje veřejný zájem nad zájmem jednotlivce. V těchto vertikálních vztazích se uplatňují všechna základní práva jako přímo aplikovatelná práva, která státní moc přímo zavazují. Jejich výklad musí být, jak svrchu uvedeno, prováděn v hranicích vymezených lidskou důstojností. S člověkem nelze manipulovat jako s věcí. Jinými

---

¹⁴⁵ Ibid. s. 37.

*slovy, v žádném aplikačním postupu, ani v žádném individuálním či v normativním aktu veřejné moci nesmí být obsaženo nic, co by porušovalo základní práva vyložená v hranicích lidské důstojnosti.*¹⁴⁶

V souladu s tím vnímám zmíněnou úpravu ochrany osobnosti jako úzce související s ochranou lidské důstojnosti a také to, že daná ustanovení spolu s několika dalšími z hodnoty zachování lidské důstojnosti každého jednotlivce přímo vychází.

Lidská důstojnost a její ochrana není definována v českém právu jen v Ústavě a Listině základních práv a svobod, ale samozřejmě i v dalších základních zákonech a promítá se do celého právního řádu.

4.1 Občanský zákoník

Pokud jde o ochranu lidské důstojnosti v oblasti soukromého práva, musím zmínit především úpravu v aktuálně platném občanském zákoníku - zákon č. 89/2012 Sb. (dále též jen OZ)

Samotný pojem lidská důstojnost v občanském zákoníku definován není. To ovšem neznamená, že by občanský zákoník lidskou důstojnost nechránil, naopak.

Za nejdůležitější považuji to, že zákonodárci ochranu lidské důstojnosti vložili do základních zásad, které jsou upraveny v Části první, Hlava I.

Jednak v ustanovení § 2 odst. 1 OZ je výslovný odkaz na Listinu základních práv a svobod a celý ústavní pořádek. Je v něm zdůrazněno interpretační pravidlo výkladu nejen ustanovení občanského zákoníku, ale i soukromého práva jako celku, když toto ustanovení stanoví, že každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jen ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem.

Ve smyslu tohoto ustanovení je definováno interpretační pravidlo tak, že se má stanovit význam určitého pravidla ve smyslu ustanovení odstavce 2, následně možný význam se má použít výklad souladný s odstavcem 1, tedy souladný s Listinou a ústavním pořádkem.

Konečně v odstavci 3 obsahuje svým způsobem korekci v tom, že výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti, která uráží lidské cítění.

---

¹⁴⁶ Nález ÚS ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

Uvedená pravidla výkladu právních norem uvádím proto, že mají také úzkou souvislost se zajištěním lidské důstojnosti jako takové.

Z pohledu definování pravidel a zásad chránících lidskou důstojnost je v občanském zákoníku stěžejní § 3. Právě v něm se zákonodárce vyjádřil v prvním odstavci k pojetí, které vychází ze zásad přirozeného práva. Konkrétně 1. odstavec stanoví: *„Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka jako přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jež nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.“*¹⁴⁷

Toto definování přirozeného práva na důstojnost a štěstí člověka je ostatně ve shodě s výkladovým pravidlem v § 2 odstavec 1 OZ, které vychází z listiny základních práv a svobod, jak uvádím výše. Ustanovení není jen samoúčelnou proklamací, je v něm fakticky definován účel občanského zákoníku, resp. soukromého práva, a návod řešení konkrétních právních situací a případů. Už jen proto, že je ustanovení zařazeno do Části První, Hlavy I. definující základní zásady, je třeba k tomuto ustanovení chránícímu lidskou důstojnost přistupovat tak, že prostupuje všemi ostatními ustanoveními občanského zákoníku tak, aby byla vykládána nejen v souladu s tímto ustanovením ale také se samotným ústavním pořádkem. Taktéž tento první odstavec je definován podle zásad přirozeného práva a v souladu s Listinou základních práv a svobod, která taktéž ve své preambuli deklaruje neporušitelnost přirozených práv člověka. Přirozené právo člověka zněním odstavce 1, brát se o své vlastní štěstí, nelze zároveň chápat jako samoúčelnou svobodu člověka dělat si co chce.

Toto právo je přirozeně limitováno právy druhých. Zákoník to definuje jako povinnost nepůsobit bezdůvodně újmu druhým. Tato povinnost je nutné chápat za stejně důležitou jako je právo brát se o štěstí.

V § 3 odst. 2 OZ jsou pak definovány zásady, které zákonodárce pro soukromé právo považuje za klíčové. Výslovně jsou uvedeny následující zásady:

„- každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí;

- rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany;

---

¹⁴⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 3 odst. 1. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

- nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět neodůvodněnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých;
- daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny;
- vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon může stanovit, jak vlastnické právo vzniká a zaniká;
- nikomu nelze odeprít, co mu po právu náleží.¹⁴⁸

Zákonodárce v § 3 odstavec 2 OZ považoval zřejmě za důležité vyjmenovat některé právní zásady, které považuje za zásadní a nejdůležitější a jejich konkrétním vyjmenování se k nim přihlásit.

Je jasné, že občanský zákoník nemůže výslovně vyjmenovat všechny právní zásady, ke kterým se hlásí a které respektuje. Proto v § 3 odst. 3 je uvedeno, že „*soukromé právo vyvěrá také z dalších obecně uznávaných zásad spravedlnosti a práva.*“¹⁴⁹

Aby mohl člověk uplatnit svá práva, a tedy i zásady, které jsou výše popsány, definuje občanský zákoník v §15 odst. 1) právní osobnost. Tou je dle § 18 myšlena jak osoba fyzická, tak osoba právnická. Právní osobnost je dle § 15 odst. 1) definována jako „*způsobilost mít mezích právního řádu práva a povinnosti.*“ V § 15 odst. 2) je upravena svéprávnost jako „*způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se povinností (právně jednat).*“¹⁵⁰

Odkaz na přirozená práva člověka najdeme v občanském zákoníku také v § 19 OZ. Dle odst.1) „*každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jeho ochrany.*“¹⁵¹

Uvedené ustanovení lze vyložit tak, že člověk má být považován za osobu, neboť to plyne z jeho přirozenosti.

¹⁴⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, §3 odst. 2. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

¹⁴⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, §3 odst. 3. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

¹⁵⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, §15 odst. 2. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

¹⁵¹ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, §19 odst. 1. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

Dle odstavce 2 je pak stanovena další zásada spojená s osobností člověka a to, že „*přirozená práva spojená s osobností člověka nelze zcizit a nelze se jich vzdát; stane-li se tak, nepřihlíží se k tomu. Nepřihlíží se ani k omezení těchto práv v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.*“¹⁵²

Garance přirozených lidských práv a konkrétně práv, která mají chránit lidskou důstojnost, je v občanském zákoníku v § 81 až § 114. Jde o oddíl označený jako osobnost člověka.

Osobnost člověka se formuje jejím vnímáním skutečnosti, vztahy k dalším lidem, ke společenským hodnotám. Toto formování osobnosti se pak projevuje v jednání člověka ať už ve styku s jinými lidmi, tak i v širším měřítku jeho chováním ve společnosti. Člověk, který je definován jako osobnost, má určité obecné vlastnosti a chování jako člověk sám osobě, který je obdařen rozumem a schopností přemýšlet a podle toho uvědoměle jednat. Kromě těchto obecných vlastností je každý člověk formován svým okolím, společností, ve které žije, dobou, ve které žije, svými schopnostmi a inteligencí, společenským zařazením, povoláním, rodinou a podobně. Osobnost člověka je taktéž formována fyzickými předpoklady, zdravím, pohlavím atd.

Rozdílnost osobnosti každé konkrétního člověka se projevuje v jeho chování, jednání, v interakci s ostatními, v uplatňování širokého spektra jeho práv.

Stejně tak se rozdílnost osobnosti člověka projevuje v tom, jak každý jednotlivec vnímá zásah do své osobnostní sféry. Zásah do interní, intimní sféry zvenčí každý člověk vnímá velmi intenzivně. Míra vnímání a to, jak takový zásah člověka ovlivní, je přitom velmi individuální, každý se se zásahem vyrovnává jinak, a především jinak jej zvládá. V každém případě jde u každého člověka o podstatnou a zásadní okolnost. Proto musí být osobnost člověka chráněna zákonem.

Základní principy v uvedených ustanoveních § 81 až § 114 OZ. Dle § 81 odst. 1) je „*chráněna osobnost včetně jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.*“¹⁵³ Konstatuje se v něm tedy, že je chráněna osobnost včetně všech přirozených práv a povinnost druhých respektovat rozhodnutí každého člověka žít podle svého vnímání a podle svých

---

¹⁵² Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, §19 odst. 2. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

¹⁵³ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, §81 odst. 1. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

preferencí. Dle odstavce 2): „ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.“¹⁵⁴ V tomto případě jde o demonstrativní výčet hodnot osobnosti člověka, které jsou chráněny.

V rámci generální klauzule jsou uvedena základní práva, tedy právo člověka na život, na zdraví a na právo žít v příznivém životním prostředí, právo na důstojnost člověka, jeho vážnost a čest. V §81 odst. 2 zmíněné právo na soukromí a právo na ochranu jeho projevů osobní povahy jsou konkrétně rozvedena v § 84 až § 90. Dále následuje poměrně obsáhlá úprava práva na duševní a tělesnou integritu v § 91 až § 103, práva člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu v § 104 až § 110, problematika nakládání s částmi lidského těla v § 111 a § 112 a úprava ochrany lidského těla po smrti člověka v § 113 až § 117.

Platné znění občanského zákoníku z. č. 89/2012 v oblasti ochrany osobnosti člověka a tím i jeho lidské důstojnosti vychází již z úpravy, která platila dle občanského zákoníku z. č. 40/1964 Sb.

Předchozí občanský zákoník upravoval osobnostní práva v § 11 až § 16. I ten definoval obecnou úpravu všeobecného osobnostního práva jako jednotného práva na ochranu osobnosti, v jehož komplexním rámci chránil osobnost jednotlivými prostředky ochrany.

Úprava v občanském zákoníku z roku 1964 kladla nejdříve důraz na preventivní stránku a na odstranění zásahu do osobnosti a teprve později po společenských změnách v roce 1989 upravila možnost požadovat jako satisfakci úhradu nemajetkové újmy v penězích.

Důvodová zpráva v novém občanském zákoníku nicméně zdůrazňuje odlišnost proti předchozí právní úpravě v tom, že nová koncepce nechápe osobnost člověka jako „přívěsek“ právní subjektivity, ale že právní subjektivita je naopak pojata jako důsledek osobnosti člověka jako takového.

Přes výše uvedené vymezení zákonodárce je potřeba říct, že obě právní úpravy měly významné společné rysy a taktéž rozhodovací praxe soudů, zejména po roce 1989, čerpala z obdobných východisek. Bylo tomu tak i proto, že určujícím vodítkem aplikační praxe byla Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948,

---

¹⁵⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, §81 odst. 2. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

kteřá stanovila tradiční demokratická práva a svobody, a taktéž byla později výkladovým vodítkem Listina základních práv a svobod.

Lze tedy zopakovat, že v ustanoveních § 81 a následujících byla zvolena koncepce ochrany osobnosti člověka prostřednictvím generální klauzule doplněné o vyjmenování některých konkrétních dílčích oprávnění a práv, především práva na tělesnou integritu a práva na soukromí a na ochranu projevů osobní povahy, která jsou upravena podrobněji. Mohu doplnit, že k nim lze přiřadit také právo na jméno upravené v § 77 až § 79.

V rámci definování úpravy ochrany osobnosti člověka následně platný občanský zákoník obsahuje v § 84 až § 90 pododíl označený jako Podoba a soukromí. V uvedených ustanoveních je rozvedena podrobnější úprava ochrany podoby a soukromí jednotlivce. Přitom jde svojí povahou o dva samostatné právní instituty.

Právo na podobu se musí vnímat v širším kontextu a v jeho celistvosti. Základem je vždy samotná fyzická podoba člověka.

Ustanovení chrání už samotnou možnost pořízení souhlasu dotčené osoby. Svolení je potřeba i k šíření podoby všemi možnými způsoby.

Výjimky z nutnosti udělení souhlasu k pořízení nebo šíření podoby lze učinit pouze, v případě, kdy to stanoví zákon. Jde například o její použití přiměřenému vědeckému nebo uměleckému účelu. Svolení není potřeba ani k užití k výkonu nebo ochraně jiných práv a právem chráněných zájmů jiných osob. Svolení není třeba, když se podobizna nebo písemnost osobní povahy použije na základě zákona k úřednímu účelu nebo v případě veřejného vystoupení ve veřejném zájmu. To má význam i v oblasti práva veřejného, například při prokazování totožnosti, resp. když stát na základě zákonných ustanovení pořizuje, eviduje, zpracovává a využívá evidence pořízené podoby člověka k dalšímu použití.

Ohledně ochrany práva na soukromí občanský zákoník v § 84 stanoví, „že nikdo nesmí zasáhnout do soukromí jiného, nemá-li k tomu zákonný důvod. Zejména nelze bez svolení člověka narušit jeho soukromé prostory, sledovat jeho soukromý život nebo pořizovat o tom zvukový nebo obrazový záznam. Využívat takové či jiné záznamy pořízené o soukromém životě člověka třetí osobou, nebo takové záznamy o jeho soukromém životě šířit.

Ve stejném rozsahu jsou chráněny i soukromé písemnosti osobní povahy.“ Ustanovení tedy chrání před narušením soukromých prostorů, sledování soukromého života, pořizováním zvukových nebo obrazových záznamů o soukromém životě, využívání takových pořizovaných záznamů o soukromém životě člověka třetí osobou a jejich šíření.

Právo na osobní soukromí má zajistit pro člověka nerušenost soukromé sféry, v níž by mohl v klidu rozvíjet svou osobnost. Není-li dán požadovaný souhlas, půjde většinou o případ neoprávněného zásahu do života se všemi s tím spojenými následky pro toho, kdo se proti zmíněným osobnostním hodnotám prohřešil. Výjimkou může být, když zasahující subjekt má k zásahu zákonný důvod, například když mu bude svědčit tzv. úřední licence nebo tzv. zájmové licence.

Pododdíl 3 upravuje právo na duševní a tělesnou integritu. Úprava je v ustanoveních § 91 až § 103 OZ.

Právo na ochranu integrity člověka je základním atributem postavení fyzické osoby v právním řádu. Občanský zákoník se otázkám integrity člověka a její ochrany věnuje ve zvýšené míře.

Lidská osobnost je vnímána v její celistvosti, takže právní úpravu je třeba aplikovat jak na integritu tělesnou, tak i duševní. Toto pojetí má svůj odraz v řadě ustanovení občanského zákoníku, například v koncepci imateriální újmy, která může zahrnovat nepříznivé následky jak na zdraví, tak i na duševní či tělesné integritě či jiných aspektech osobnosti.

Úpravu práva na duševní a tělesnou integritu v občanském zákoníku musíme vnímat v úzké souvislosti s Listinou základních práv a svobod zejména čl. 7.

Nedotknutelnost člověka v úpravě občanského zákoníku definuje tři základní pravidla. Jednak to, že i po smrti je lidské tělo právně chráněno, jak je upraveno v ustanovení § 92 OZ.

Dalším pravidlem je to, že do integrity člověka nelze zasáhnout bez jeho souhlasu, přičemž člověk musí být srozuměn a chápat povahu zásahu a možné důsledky. Dalším pravidlem je to, že lidské tělo nebo jeho části nesmějí být zdrojem majetkového prospěchu. Důraz na to, že zásah do integrity člověka je zásadní okolností, vyjadřuje právní úprava také tím, že k závažnějším zákrokům, především lékařským, když se neobnovitelně odděluje část těla nebo jde o lékařské pokusy, je

potřeba písemného souhlasu. Občanský zákoník reflektuje, že k zásahům do tělesné nebo duševní integrity dochází nejčastěji při lékařských zákrocích, proto některá ustanovení a některá pravidla jsou přímo spojena s poskytováním zdravotních služeb. Stejně tak je potřeba uvést, že právní úprava se vztahuje i další a jiné zásahy, které nespádají pod lékařskou péči. Důvodová zpráva vyjmenovává, že půjde o léčitelenskou praxi, kosmetické zákroky, provádění tetování a piercingu a podobně.

Zvláštní úpravu občanský zákoník také přijímá v souvislosti s nezletilými, kteří nejsou plně svéprávní. V zásadě platí, že za nesvéprávného nezletilého uděluje souhlas zákonný zástupce. Zároveň občanský zákoník stanoví pravidlo, že i nezletilý může udělit svůj souhlas sám v případě, když je to přiměřené rozumové a volní vyspělosti a jeho věku a jedná-li se o zákrok, který nezanechá trvalé nebo vážné následky. Občanský zákoník řeší i okolnost, když člověk nemůže udělit svůj souhlas a nemá zákonného zástupce. V takových případech se vyžaduje souhlas osoby blízké. Podle zákona má být také bráno v potaz předchozí přání člověka.

Občanský zákoník dále v pododdíle 4 upravuje práva člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu. Jde o ustanovení § 104 až § 110 OZ. Člověk může být do zdravotnického zařízení převzat se souhlasem, případně i dodatečným, anebo bez souhlasu. Přijetí pacienta do zdravotnického zařízení je chápáno jak zásah do osobní integrity člověka, a proto je základní úprava uvedená v občanském zákoníku. Je potřeba vnímat, že zde jde o úpravu, která řeší jen okolnost nedobrovolného zadržení nebo držení člověka ve zdravotnickém zařízení. Neřeší se samotná okolnost léčby, jejího způsobu. Právní úprava vychází z toho, že je nezbytné zvolit takové řešení, které je nejméně omezující.

Pokud zdravotnické zařízení přistoupí k nedobrovolnému převzetí člověka, má za povinnost oznámit to zákonným zástupcům člověka, jeho opatrovníkovi, osobám blízkým. Stejně tak má zdravotnické zařízení povinnost do 24 hodin oznámit převzetí příslušnému soudu. Úprava v tomto poddíle není kompletní. Další pravidla a povinnosti jsou stanoveny v zákoně o zdravotních službách a v zásadě také v procesních předpisech soudů, tedy v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

V rámci této úpravy považují za důležité, že ke zdravotnímu stavu člověka se nevyjadřuje jen ošetřující lékař, ale převzatý člověk má právo na přezkoumání důvodnosti případného převzetí do zdravotnického zařízení lékařem nezávislým na zdravotnickém zařízení. O nedobrovolném převzetí do zdravotnického zařízení vždy rozhoduje soud. Ochranu osobnosti člověka, a tedy i jeho lidské důstojnosti,

občanský zákon upravuje. také v pododdíle 5 občanského zákoníku v § 111 a § 112 nakládání s částmi lidského těla.

Zákon odlišně definuje a nakládání s částmi lidského těla, které lze odejmout bezbolestně a které se přirozenou cestou obnovují (např. vlasy), ty jsou definovány jako movitá věc a může s nimi být nakládáno i úplatně. Pro ostatní oddělené části těla platí několik pravidel. Například má člověk právo dozvědět se o způsobu naložení s částmi jeho těla, a obecně s ním nesmí být nakládáno nedůstojně. Zákoník také stanoví pravidlo, že za života lze s odňatou částí nakládat k účelům zdravotnickým, výzkumným nebo vědeckým jen se souhlasem člověka.

Občanský zákoník obsahuje také úpravu ochrany lidského těla po smrti člověka. Úprava je v občanském zákoníku uvedena v § 113 a § 114, v pododdíle 6.

V prvním ustanovení je upraveno nakládání s tělem po smrti tak, že i v tomto případě má právo o tom rozhodovat člověk. Ohledně pitvy pak platí, že musí být postupováno podle zákona. Ustanovení § 114 upravuje otázky pohřbu člověka se zásadou, že právo rozhodnout má člověk a pokud nerozhodne, pak je uvedena hierarchie osob, kterým vzniká právo o tom rozhodnout.

Obecně úprava v posledních dvou pododdílech vychází z doktríny, že ochrana osobnosti se vztahuje i na mrtvé tělo. Občanský zákoník tak přijal konkrétní úpravu pro naplnění uvedené zásady.

Lze shrnout, že úprava oddílu osobnost člověka ve všech jednotlivých a konkrétních vyjmenovaných oblastech dává důraz na otázky integrity člověka a její ochrany. Pojímá ji tak, že jde o celistvost lidské osobnosti vůbec, společně, jak tělesnou integritu, tak duševní integritu. Navržená ustanovení nebudou aplikována pouze na tělesnou integritu, ale i na integritu duševní.

Nejde o úpravu komplexní, je třeba vycházet ze zásad a ustanovení Listiny základních práv a svobod a zvláštních zákonů, které upravují konkrétní oblasti a mohou mít jako zákony speciální v některých otázkách přednost, například zmiňovaný zákon o zdravotní péči. V každém případě se nejedná jenom o úpravu pro konkrétní oblast a pro konkrétní zaměstnání, jako je zdravotnictví, ale dopadá na činnost i dalších subjektů.

Pokud se zabývám otázkami, jak na ochranu lidské důstojnosti dopadá úprava osobnosti člověka v občanském zákoníku, musím zmínit, že vedle oddílu osobnost člověka občanský zákoník upravuje také ochranu před nedovolenými

zásahy do jména člověka. Občanský zákoník uvedené upravuje v § 77 až § 79. Ochrana občanský zákoník poskytuje nejen tím, že stanoví, že každý má právo na osobní jméno a příjmení, popřípadě další jméno a rodné jméno, ale také deklaruje, že člověk má právo na ochranu jména a na úctu k němu. Chráněno je také neoprávněné užití jména.

V rámci institutu soukromého práva chci zmínit, že byť základní ochrana osobnosti je na úrovni zákonu poskytována občanským zákoníkem, právní úprava poskytuje ochranu i osobním údajům. Od 27.10.2016 platí nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů - GDPR). Toto nařízení chrání osobní data fyzických osob stanovením pravidel týkajících se zpracování jejich osobních údajů a zásad pro pohyb osobních údajů. Nařízení nabylo účinnosti dne 25. května 2018. Je přímo závazné ve všech státech Evropské unie.

Podstatou úpravy je stanovení pravidel pro činnost právnických osob, státních institucí, stejně jako fyzických osob, pokud shromažďují a uchovávají, resp. zpracovávají data fyzických osob. Došlo tak ke sjednocení legislativy v této oblasti v rámci všech států Evropské unie, a tím i zajištění stejné vymahatelnosti práva a poskytnutí veřejnoprávní ochrany fyzickým osobám, jejichž práva byla dotčena zásahem do jejich osobních údajů.

Směrnice definuje, že osobními údaji jsou veškeré informace, které jsou způsobilé identifikovat člověka (fyzickou osobu). Jde např. o jméno, pohlaví, věk, datum narození, stav, adresu, podobiznu, zdravotní stav, rasový původ, IP adresu apod. GDPR však např. nedopadána osobní údaje osob již zemřelých, na údaje anonymizované nebo údaje, které získala fyzická osoba v rámci svých osobních aktivit, které tak neměly komerční, resp. institucionální charakter. Směrnice stanoví též oprávnění fyzických osob, jichž se nakládání s jejich osobními údaji týká. Zejména právo být informován o tom, za jakým účelem se konkrétní osobní údaje zpracovávají, o právo na opravu údajů, o právo na vymazání těchto údajů, o právo na přístup ke shromažďovaným údajům apod. Směrnice obsahuje i sankce pro subjekty, které práva osob porušily. Pro Českou republiku byl také přijat zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů. Ten zpracovává předpisy Evropské unie a navazuje na výše zmíněné přímo použitelné nařízení GDPR a k naplnění

práva každého na ochranu soukromí vymezuje práva a povinnosti při zpracování osobních údajů.

Závěrem této části bych se chtěla ještě věnovat procesním prostředkům, které platný občanský zákoník každému člověku dává k ochraně jeho osobnosti a práv, která mu svěřil. Právo domáhat se ochrany má každý člověk u soudu podáním žaloby. Podle aktuální úpravy v § 82odst. 1 OZ se každý může domáhat toho: ad a) aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno; ad b) aby byl odstraněn jeho následek.

Toto ustanovení přímo neupravuje otázky náhrady nemajetkové újmy a možnosti domáhat se poskytnutí přiměřeného zadostiučinění. Právní úprava v občanském zákoníku byla zahrnuta do Hlavy III závazky z deliktů, konkrétně do ustanovení § 2956 a § 2957. Ustanovení § 2956 OZ stanoví škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném podle první části občanského zákoníku, nahradit škodu a nemajetkovou újmu, kterou způsobil. Stanoví také povinnost odčinit duševní útrapy, které způsobil.

Ustanovení § 2957 pak stanoví, že způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti hodné zvláštního zřetele. Jde o úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.

Musím také připomenout § 2971, který umožňuje, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné, stanovit škůdci povinnost nahradit též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pocítuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

Podle § 2951 odstavec 2) se nemajetková újma odčiní přiměřeným zadostiučiněním s tím, že zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečné odčinění způsobené újmy. Obě formy

zadosti učinění jak v peněžích, tak morální satisfakce, je možné vnímat jako rovnocenné s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem vzniku újmy.

V případném soudním řízení musí být prokázán konkrétní zásah do osobnosti člověka, a to takový, kterým je porušeno konkrétní chráněné právo. Musí jít o zásah, který není povolen zákonem nebo o zásah, ke kterému poškozený nedal souhlas, s přihlédnutím k § 2989 OZ. Ochrana zásahu do osobnosti pamatuje na ochranu poškození zdraví úhradou bolestného a případného ztížení společenského uplatnění. Hradí se taktéž náklady na léčbu a na péči ozdraví, a například také náklady pohřbu. Pro případ smrti poškozeného zákon stanoví okruh osob legitimovaných k uplatnění nároků.

4.2 Trestní zákoník

Pokud jsem se zabývala otázkou ochrany lidské důstojnosti v oblasti soukromého práva, nemohu samozřejmě opomenout i její ochranu v trestním právu.

Ochranu lidské důstojnosti poskytuje jednak z. č. 251/2016 Sb. o některých přestupcích v platném znění. Úprava lidské důstojnosti je v něm koncentrována do § 7 zákona označeném jako Přestupky proti občanskému soužití. Toto ustanovení navazuje již na úpravu v předchozím zákoně o přestupcích z. č. 200/1990 Sb. v § 49. Ustanovení § 7 definuje přestupky proti občanskému soužití jako ublížení na cti, ublížení na zdraví narušení občanského soužití. Je také postihována diskriminace člověka, která je jednak definována jako omezení nebo znemožnění výkonu práv příslušníků národnostních menšin a jednak jako způsobení jinému újmy pro jeho příslušnost k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ, pro jeho rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, jazyk, víru nebo náboženství, věk, zdravotní postižení, pro jeho politické nebo jiné smýšlení, členství nebo činnost v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích nebo jiných sdruženích, pro jeho sociální původ, majetek, rod, zdravotní stav anebo pro jeho rodinný stav. Zákonem číslo 251/2016 Sb. jsou tak postihovány méně závažné útoky na člověka a jeho lidskou důstojnost.

Samotný trestní zákoník z. č. 40/2009 Sb. (dále též jen TZ) má ve své zvláštní části celou řadu ustanovení, které chrání člověka, jeho lidskou důstojnost, resp. jeho přirozená práva tak, jak jsou v obecné rovině upravena v Ústavě a Listině základních práv a svobod. Lze uvést, že podstatná část trestního zákoníku obsahuje

zákonná ustanovení, resp. skutkové podstaty řady trestných činů, které přímo nebo nepřímě chrání člověka a chrání jeho lidskou důstojnost.

Považuji za potřebné uvést, že významným znakem jednání, která vedou ke spáchání velké části trestných činů proti lidské důstojnosti, proti člověku a jeho právům je použití násilí, nebo pohrůžky násilí a donucení. Samotný trestní zákoník nedefinuje pojem násilí. Je tedy nutné vyjít z judikatury. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ještě za platnosti předchozího trestního zákoníku v rozhodnutí R 17/1982 s. 128 jej definuje jako „*použití fyzické síly k překonání kladeného odporu nebo zamezení odporu očekávaného*“ Násilím mohou být v kontextu s konkrétními okolnostmi i další formy jednání, například uvedení oběti do stavu bezbrannosti lstí. U pohrůžky násilí nemusí jít o bezprostřední násilí, může jít i o pohrůžku pozdějšího použití násilí.¹⁵⁵

Pod ochranu lidské důstojnosti a ochranu práv člověka tak je třeba odkázat ve Zvláštní části již na Hlavu I. Ta upravuje trestné činy proti životu a zdraví. Patří mezi ně vražda (§ 140 TZ), vražda novorozeného dítěte matkou (§ 142 TZ), dále zabití (§ 141 TZ), usmrcení z nedbalosti (§ 143 TZ) a účast na sebevraždě (§ 144 TZ). Útok na život člověka, který je základním předpokladem jeho existence a jeho zachování, a tedy také jeho právem. Bez zachování lidského života a jeho zachování, není ani lidské důstojnosti. Uvedenými trestnými činy a některými dalšími, které dále uvádím, a které chrání útoky na život, nejsou postihovány jen dokonané trestné činy, ale trestné činy dopadají i na pokusy trestného činy, kdy nemusí dojít k samotnému úmrtí. Proto si myslím, že jde také o zásahy do lidské důstojnosti.

Ve stejné Hlavě I jsou definovány v Dílu 2 trestné činy proti zdraví. Jde o ublížení na zdraví a těžké ublížení na zdraví (§ 145-§ 148 TZ).

Díl 3 pak upravuje trestné činy ohrožující život nebo lidské zdraví (§ 149 až § 158 TZ). Jde o mučení, neposkytnutí pomoci šíření nakažlivé lidské nemoci, ohrožování pohlavní nemoci nebo ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými předměty.

Díl 4 upravuje v § 159-§ 163 TZ trestné činy proti těhotenství ženy. Jde o trestné činy, které se týkají nedovoleného přerušování těhotenství.

---

¹⁵⁵ FREMR, Robert. *Komentář k trestnímu zákoníku - §185*. Wolters Kluwer - ASPI.

Díl 5 upravuje v § 164-§ 167 TZ trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými orgány, tkáněmi, embryem a genomem.

Část Trestního zákoníku, který je pro ochranu lidských práv klíčový, je Hlava XIII, kde jsou upraveny trestné činy proti lidskosti, válečné trestné činy a zločiny proti míru. Takovéto trestné činy porušují veškeré základní principy, včetně lidské důstojnosti a jsou současně i nejhrošším způsobem, kterým se lze prohřešit proti jinému člověku a skupině obyvatel.

Díl 1 obsahuje trestné činy proti lidskosti, a to § 400 - § 405, kde je upraveno genocidium, útok proti lidskosti, apartheid a diskriminace skupiny lidí, založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka či projev sympatií k nim a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia.

Díl 2 upravuje trestné činy proti míru a válečné trestné činy, konkrétně § 405a - § 417. Zde jde o činy jako agrese, příprava a podněcování útočné války, styky ohrožující mír, porušení mezinárodních sankcí, použití zakázaných prostředků a způsobů boje, válečná krutost, perzekuce obyvatelstva, plenění v prostorech válečných operací a zneužití vlajky, příměří či mezinárodně uznávaných a státních znaků.

Díl 3 pak upravuje v § 418 společné ustanovení o odpovědnosti nadřízeného.

Podrobněji popisovat jednotlivá ustanovení by dle mého názoru vybočovalo z tematického rozsahu této práce, nicméně jsem přesvědčená, že jejich zmínění a zdůraznění jejich důležitosti s ochranou lidských práv včetně lidské důstojnosti velice úzce souvisí.

Za důležitou považuji problematiku týkající se osob ve výkonu trestu či ve vazbě. Ze zjevných důvodů jsou zbaveni svobody, jejich ostatní lidská práva však musí zůstat zachována.

Jak je uvedeno v Zákoně o výkonu trestu odnětí svobody, účelem výkonu trestu odnětí svobody je odsouzenému zabránit v dalším páchání trestné činnosti a současně jej vychovávat k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka. Výkonem trestu odnětí svobody nesmí být ponížena lidská důstojnost. Zároveň též spravedlivé a včasné uložení trestu poskytuje ostatním členům společnosti jistotu,

že postižené chování je nežádoucí, varuje před dalším pácháním trestných činů a posiluje pocit právní jistoty a představy o autoritě právních norem.¹⁵⁶

Je důležité, aby nedocházelo ke zbytečnému ponižování lidské důstojnosti a k působení zbytečných útrap, aby tresty a jejich výkon byly vždy v souladu s jejich účelem a spravedlností.¹⁵⁷

Práva osob ve výkonu trestu či vazby chrání mimo jiné také Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, například v člancích 3 a 4, kde právě stanovuje zákaz mučení a nucených prací.

Problematiku zachovávání lidské důstojnosti osob zbavených svobody můžeme rozdělit do čtyř oblastí: důstojnost hmotných podmínek, důstojnost zacházení s osobami zbavených svobody, důstojnost podmínek pro rozvoj osobnosti a zajištění důstojných podmínek v rámci vztahů mezi vězni.¹⁵⁸

Samozřejmě dochází k omezení osobní svobody, nicméně důstojnost je i tak chráněná jasnými pravidly, a to v jakém rozsahu jsou vězni omezeni, jaká mají práva a je nezbytné tato jejich práva dodržovat. Tímto se zajišťuje, že nebude narušena osobní integrita vězňů. Je nepřipustné jakékoliv ponižování, šikanování, nehumánní zacházení a samozřejmě jakékoliv formy fyzického nebo psychického mučení.

Mučení bylo judikaturou Evropského soudu vymezeno jako promyšlené nelidské zacházení vyvolávající velmi těžké a kruté utrpení, pojem nelidské zacházení pak definoval jako úmyslné psychické nebo fyzické utrpení zvláštní intenzity.¹⁵⁹

Za ponižující zacházení je považováno zacházení snižující lidskou důstojnost oběti či vyvolávající v ní pocit strachu, úzkosti a méněcennosti či nutící ji jednat

---

¹⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Linde, 2005. str. 339.

¹⁵⁷ NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1967, str. 34.

¹⁵⁸ POPOVIČOVÁ, Darina, 2009. *Ochrana lidské důstojnosti osob zbavených svobody* [online]. Brno [cit. 2024-03-26]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/xexbi/RIGOROZNI_PRACE_Popovicova.pdf. Rigorózní práce. Masarykova univerzita. S. 72.

¹⁵⁹ ŠTURMA, Pavel. *Úvod do evropského práva ochrany lidských práv*. 1. vyd. Praha: Karlova univerzita, 1994, zdroj Aspi.

proti její vůli či svědomí, výsledkem je ponížení a pokoření osoby, i když se nemusí jednat o úmysl.¹⁶⁰

Jako důkaz, že ESLP vnímá mučení jako nepřípustné může, kromě judikátů uvedených v předchozí kapitole, sloužit i úryvek z rozsudku Selmouni proti Francii, kde stojí: „*V každém případě Soud připomíná, že vůči osobě zbavené svobody je použití fyzické síly, které není striktně nezbytné vzhledem k jejímu chování, zásahem do lidské důstojnosti a v zásadě představuje porušení práva zaručeného čl. 3 (viz Ribitsch a Tekin proti Turecku, 1998).*“¹⁶¹

Za mučení lze pochopitelně považovat i jiné jednání než to, které vyžaduje použití fyzické síly. Dokládá to i rozsudek Muršič proti Chorvatsku: „*Soud konstatoval, že i při absenci tělesné újmy či intenzivního fyzického či psychického utrpení může být jednání ponižující, pokud působí úzkost, strach nebo utrpení způsobilé podlomit psychickou či fyzickou odolnost jednotlivce (Pretty proti Spojenému království, č. 2346/02, rozsudek ze dne 29. dubna 2002). Odsouzená osoba musí být držena v podmínkách, které jsou slučitelné s respektem k její lidské důstojnosti, způsob a metody provedení opatření jí nesmí působit utrpení nebo úzkost překračující nevyhnutelnou míru utrpení, která je zbavení svobody vlastní, a s ohledem na praktické požadavky odnětí svobody musí být dostatečně zajištěno její zdraví a pohoda (Kudla proti Polsku, č. 30210/96, rozsudek velkého senátu ze dne 26. října 2000). Při posuzování podmínek zbavení svobody je třeba vzít v úvahu jejich kumulativní účinek stejně jako konkrétní tvrzení stěžovatele.*“¹⁶²

Závěrem bych ráda apelovala na fakt, že vězněná osoba zůstává stále členem lidské společnosti a nepozbývá tak lidskou důstojnost, přestože se dopustila určitého nemorálního a protiprávního činu.

---

¹⁶⁰ KONŮPKA, Petr. *Povinnost konat účinné, nezávislé a nestranné vyšetřování některých trestných činů v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Přednáška Petra Konůpky z Kanceláře vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva. Dostupný z: portal.justice.cz/soud/soubor.aspx?id=75714.

¹⁶¹ Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 28. července 1999, Selmouni proti Francii, stížnost č. 25803/94-

¹⁶² Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 20. 10. 2016, Muršič proti Chorvatsku, stížnost č. 7334/13.

5 Srovnání s jinými právními řády

V této kapitole hodlám stručně nastínit zakotvení pojmu lidské důstojnosti v právních řádech jiných zemí a zejména Slovenské republiky. Za relevantní považuji srovnání s dalšími členskými státy Evropské unie, případně s jinými zeměmi založenými na principech demokracie a dodržování lidských práv.

Pojem lidské důstojnosti v některých evropských ústavách explicitně zpracován není, nicméně obsahují principy založené na lidské důstojnosti, přestože ji s nimi výslovně pojmově nespojuje.

V mnoha právních řádech není samotná formální úprava lidské důstojnosti výslovně vymezena. Proti tomu stojí právní úprava v české ústavě, kde je lidská důstojnost vymezena jako právo a její porušení je nezákonné či trestné.

V některých právních řádech existují výjimky, kdy lze lidskou důstojnost omezit ve veřejném zájmu, například v případě státní bezpečnosti nebo v boji proti terorismu. Tyto výjimky se však musí vždy hodnotit a posuzovat individuálně, aby nedošlo ke zneužití.

V porovnání s právní úpravou lidské důstojnosti v jiných zemích se česká právní úprava řadí mezi silnější. V rámci Evropské unie je Česká republika v tomto ohledu srovnatelná s dalšími zeměmi střední a východní Evropy. V rámci mezinárodních smluv, je lidská důstojnost také chráněna.

V praxi jsou funkce základních práv, včetně ochrany lidské důstojnosti, plněny zejména prostřednictvím legislativy. Nicméně, některá rozhodnutí soudů poukazují na nedostatečnou ochranu lidské důstojnosti v českém právním systému, případně poukazují na chybné postupy českých úřadů. Je tedy třeba dále zdokonalovat právní úpravu lidské důstojnosti a klást důraz její respektování v praxi.

Přejdeme-li ke konkrétním státům, mezi země, které mají významnou úpravu lidské důstojnosti, patří například Německo, Francie a Itálie. V Německu se tato oblast řeší v článku č. 1 Základního zákona, který říká: „*Lidská důstojnost je nedotknutelná a závazná pro státní moc i ostatního.*“¹⁶³ To znamená, že státní moc a každá osoba musí respektovat lidskou důstojnost druhých lidí. V Itálii se důstojnost řeší v článku č. 3 Ústavy, který stanoví, že všichni občané mají shodné důstojnosti a jsou si rovni před zákonem bez ohledu na jejich pohlaví, náboženství

---

¹⁶³ *Základní zákon pro Spolkovou republiku Německo*. Dostupné také z: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/index.html.

nebo rasy. Ve Francii lidskou důstojností řeší například článek 1 Ústavy, který zaručuje nedotknutelnost lidské osoby.

5.1 Srovnání s právním řádem Slovenska

Srozumitelné a dostatečné zakotvení lidské důstojnosti v právním řádu je pro každou moderní společnost klíčové.

Vzhledem k tomu, že většinu 20. století byly Česko i Slovensko jedním státem, jejich vývoj, včetně zákonodárství, byl společný. Podobný osud čekal obě země i po jejich rozdělení v roce 1991. Během 90. let minulého a začátkem 21. století se obě země staly členskými státy mezinárodních organizací, jako je Severoatlantická aliance, Organizace spojených národů a Evropská Unie.

Na Slovensku je ochrana důstojnosti člověka, stejně jako v České republice, taktéž prosazována Ústavou. Podobně jako v České republice i slovenská Ústava netoleruje žádnou formu diskriminace na základě rasy, národnosti, pohlaví, víry atd.

Slovenská ústava lidskou důstojnost explicitně zmiňuje ve třech člancích. První zmínkou je článek č. 12 odstavec 1, kde se píše, že: *„Ludia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.“*¹⁶⁴

Dále v článku 19 odstavci 1 slovenská ústava deklaruje, že: *„Každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.“*¹⁶⁵

Poslední zmínka se nachází v článku 36 odstavci 1. Zde stojí, že: *„Zamestnanci majú právo na spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky. Zákon im zabezpečuje najmä a) právo na odmenu za vykonaní prácu, dostatočnú na to, aby im umožnila dôstojnú životnú úroveň,“*¹⁶⁶ kde zákonodárci vzpomněli na aspekt lidské důstojnosti týkající se životní úrovně a kvality života. Slovenský právní systém učinil v posledních letech některé významné kroky k posílení ochrany lidské důstojnosti. Slovenský ústavní soud vydal několik důležitých rozhodnutí na ochranu lidské důstojnosti. V roce 2019 konstatoval, že odepření pracovní příležitosti transgender osobě představuje diskriminaci a porušení lidské

---

¹⁶⁴ Ústavní zákon č. 460/1992 Sb. In: . 1992. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-46>.

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

důstojnosti. Kromě toho byl aktualizován také slovenský občanský zákoník, aby zahrnoval silnější ochranu soukromí a osobních údajů. Tento vývoj naznačuje, že se slovenský právní systém vyvíjí a přizpůsobuje novým výzvám v ochraně lidské důstojnosti.

Při srovnávání obou ústav je možné dojít k závěru, že český právní systém stále klade na ochranu lidské důstojnosti větší důraz než slovenský právní řád. I když slovenská ústava také zmiňuje lidskou důstojnost jako základní hodnotu, není tak ústřední jako v ústavě české, což dokládá i absence zmínky lidské důstojnosti v preambuli slovenské ústavy. V ochraně lidské důstojnosti za českým právním řádem stále zaostává, například slovenský občanský zákoník výslovně nezakazuje diskriminaci na základě sexuální orientace. Česká republika má také silnější prostředky ochrany lidských práv, neboť Slovensko například nezavedlo důležitou instituci sloužící k hájení lidských práv, kterou je úřad veřejného ochránce práv neboli ombudsman.

Závěr

V první části své práce jsem se pokusila popsat různé pohledy a pojetí pojmu lidské důstojnosti, neboť se jedná o velmi rozsáhlý a těžko definovatelný pojem. Použila jsem zde všechny zásadní pohledy a dělení, která jsou v současnosti relevantní a přidala pojmy úzce související s lidskou důstojností.

V druhé části jsem stručně nastínila historii vnímání lidské důstojnosti, a to už od antiky, přes pojetí ovlivněné křesťanstvím během středověku a změnu, kterou přineslo osvícenství, až k významným odborníkům v minulém století, kteří byli pro rozvoj lidských práv a jejich ochranu klíčoví.

Následně jsem se zaměřila na právní úpravu lidské důstojnosti v českém právním řádu a ve zkratce ji srovnala i s právními řády cizích zemí, především pak Slovenska.

Když se díváme do budoucnosti, je důležité promítnout roli lidské důstojnosti jako vůdčího principu do nově vznikajících problémů, jako jsou umělá inteligence a biotechnologie. Tyto problematiky vyvolávají složité etické a právní otázky, které vyžadují pečlivé zvážení vztahu lidské důstojnosti k jiným ústavním hodnotám a principům.

Ze všech právně – filozofických koncepcí, které jsem ve své práci zmiňovala, je mi nejvíce blízké pojetí Aharona Baraka, který popisuje lidskou důstojnost jako koncept složený ze čtyř základních prvků, kterými jsou ochrana tělesné integrity, zahrnující absolutní zákaz mučení, těžkých tělesných trestů, znásilňování apod., zajištění rovnosti mezi všemi lidmi, ochrana osobní identity a duševní integrity a účast na životě ve společnosti. Tyto hodnoty rovněž vnímám jako klíčové a zároveň neodmyslitelně spjaté právě s lidskou důstojností. Ztotožňuji se též s jeho názorem, že lidská důstojnost je úzce spojená se sociálními a ekonomickými právy. Co se týče zařazení lidské důstojnosti do právního řádu jednotlivých států, Barak nepovažuje za nutné její explicitní zařazení, má být ale její inherentní součástí, která je i nutnou podmínkou ústavnosti ústavy. Také tvrdí, že konkrétní obsah lidské důstojnosti bude ovlivněn strukturou, historií a normativním obsahem dané ústavy. Je mi nejbližší právě proto, že nepodmiňuje důstojnost žádným společenským postavením ani ničím podobným, ale zároveň bere v potaz rozdíly, které mezi jednotlivými státy jsou a že vyžaduje, aby alespoň princip dodržování a ctění lidské důstojnosti byl obsažen v každé Ústavě.

Při psaní své práce jsem se obohatila o různé znalosti, především jak dlouhodobý a složitý byl vývoj chápání lidské důstojnosti a s ní souvisejících pojmů. Také kolik různých pojetí a vnímání lidské důstojnosti a jiných základních lidských práv existuje.

V neposlední řadě pak, že je potřeba chápat lidskou důstojnost komplexně, jak zasahuje do celého pojetí základních práv a svobod, tak aby byla prioritou ochrana lidské důstojnosti jak při jednání jednotlivců, tak především i státu.

Závěrem lze říci, že přestože koncept lidské důstojnosti má svá omezení a výzvy, zůstává základním principem, který by měl i nadále utvářet naše zákony a společnost. Můžeme a měli bychom zajistit, že lidská důstojnost zůstane základním kamenem našich právních a politických systémů i společnosti obecně.

Resumé

The subject of this thesis is the view of human dignity as the principle of constitutional law.

The first chapter is dedicated to different relevant views and concepts of human dignity, the most important views of it. Also there are other terms, that are closely related to the concept of human dignity.

The second chapter explores the history of the view of human dignity. It describes view in antiquity, view influenced by religion during the Middle Ages and also different opinions of experts in the last century, who were crucial to the development of human rights and their protection.

The third chapter describes human dignity in the Czech legal system and some most important international agreements and statutes by international organizations.

The fourth chapter analyses laws influenced by human dignity or related to it and are placed on sub-constitutional level.

The fifth and last chapter explores the differences between laws dedicated to human dignity in Czech Republic and other European countries.

Použité prameny

Publikace

POSPÍŠIL, Vojtěch, 2017. Máme právo na rovné zacházení? *Právní prostor* [online]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/mame-pravo-na-rovne-zachazeni>.

MOROZOVÁ, Helena. *Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku*. In: VEČEŘA, Miloš, STACHOŇOVÁ, Monika, HAPLA, Martin a kol. *Weyrův den právní teorie – Weyr's Day of Legal Theory*. Sborník příspěvků z konference – Conference Proceedings. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, a. s., 2007.

GRAF VON KROCKOW, Ch., *Die liberale Demokratie*, in: I. Fetscher – H. Münkler (vyd.), *Politikwissenschaft. Begriffe – Analysen – Theorien*, Hamburg 1985

NĚMEC, Václav. *Existují přirozená práva?* [online]. Dostupný na WWW: https://www.reflexe.cz/Reflexe_47/Existuji_prirozena_prava.html.

GRITZBACH, Jan, 2015. *Princip rovnosti v právu* [online]. Brno. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/wc31m/Princip_rovnosti_v_pravu.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity.

TADD, Win, a kol. *Respektování lidské důstojnosti: příručka pro odbornou výuku, výchovu a výcvik studentů lékařských, zdravotnických a zdravotně-sociálních oborů*. Praha: Cesta domů, 2004.

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2020.

DOUBEK, Pavel. *Zdravotní zákroky bez souhlasu pacienta a lidská důstojnost* *Zdravotní zákroky bez souhlasu pacienta a lidská důstojnost* [online]. 2015

POPOVIČOVÁ, Darina, 2009. *Lidská důstojnost jako filosoficko-právní pojem* [online].

RETHMANN, Albert Peter. *Klonování a lidská důstojnost*. Překlad: Miloš Voplakal, *Teologické texty*, 2004, č. 4, (Studie).

- KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. (Z německého originálu přeložil Ladislav Menzel) (úvodní studii napsal Milan Znoj). Vyd. 2. Praha: Svoboda, 1990
- BARAK, Aharon, 2015. *Human dignity: The Constitution Value and the Constitutional Right.*: Cambridge University Press. ISBN 978-1-107-46206-9.
- DWORKIN, Ronald, *Is Democracy Possible Here? Principles for a New Political Debate*, Princeton University Press, 2006
- DÜRIG, Günter, *Der Grundsatz von der Menschenwürde*
- ŠRAJER, Jindřich. Lidská důstojnost a sociální práce: Human dignity and social work. *Sociální práce: časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci = časopis pre teóriu, prax a vzdelávanie v sociálnej práci*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006, (2), 109-113. ISSN 1213-6204.
- PIEPER, A. Menschenwürde. Ein abendländisches oder ein universelles Problem? In HERMS, E. *Menschenbild und Menschenwürde*. Gütersloher: Chr. Kaiser/Gütersloher, 2001.
- STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filosofie*. Praha: Zvon, 1991.
- DOLEŽAL, ČERNÝ, DOLEŽAL a HRÍBEK, 2022. *Preferenční utilitarismus Petera Singera* [online].
- SINGER, Peter. *Osvobození zvířat: Jak filozofové pomalu odhazují klapky z očí*.
- PETRŮ, Marek. *Hledání kritéria etického hodnocení*.
- SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2nd edition Cambridge: Cambridge University Press, 1993
- WALDRON, Jeremy, *How Law Protects Dignity*. Cambridge Law Journal, 2012, č. 1
- CICERO, Marcus Tullius. *O povinnostech*.
Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku [online], 2016.
- WEYR, F., *Ústava Československé republiky*. Československá vlastivěda, díl V. Stát, Sfinx Bohumil Janda, Praha 1931
- BLECHA, Ivan a kol. *Filosofický slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998, 2. vydání

- DWORKIN, R., *Justice for Hedgehogs*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2011
- ZIMEK, Josef, 2010. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 4. Masarykova univerzita Brno. ISBN 978-80-210-5255-0
- KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-296-7.
- HORÁK, Filip. *Lidská důstojnost. Kritická reflexe jejího postavení a funkce v ústavním právu*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-379-7.
- MOTRINEC, Michal. *Argumentace důstojností v judikatuře současných soudů*. Brno, 2021. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní teorie.
- NEJESCHLEBA, Tomáš. "Kníže svornosti" Giovanni Pico della Mirandola a jeho filosofické úsilí [online]. 2005.
- POSPÍŠIL, LANGÁŠEK, ŠIMÍČEK a WAGNEROVÁ A KOL. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.
- SENSEN, Oliver. *Kant on Human Dignity*. De Gruyter, 2011. ISBN 9783110481549.
- KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0152-5.
- ROSENKRANZOVÁ, Olga. *Rávně teoretická a filozofická perspektiva Giovanni Pico della Mirandola & Immanuel Kant*. Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-412-1.
- MOTRINEC, Michal. *Argumentace důstojností v judikatuře současných soudů*. Brno, 2021. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní teorie.
- DWORKIN, Ronald, *Life's Dominion: An Argument About Abortion, Euthanasia, and Individual Freedom* (New York: Vintage Books, 1994).
- MOHR, Georg. Person, Recht und Menschenrecht bei Kant. In: KLEIN, Eckart – MENKE, Christof (Hrsg.). *Der Mensch als Person und Rechtsperson. Grundlage der Freiheit*. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, Menschenrechtszentrum der Universität Potsdam, 2011.
- ČAPUCHA, Sebastián, 2017. *Jak ústavní právo chrání lidskou důstojnost?* [online]. Brno [cit. 2024-03-29]. Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/y3g1g/Jak_ustavni_pravo_chrani_lidskou_dustojnost.pdf.
Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity.

KOVÁČOVÁ, Monika, 2019. *Lidská důstojnost v judikatuře Ústavního soudu České republiky* [online]. Olomouc. Dostupné z: <https://theses.cz/id/1wjqpc/33486437>. Diplomová práce. Univerzita Palackého.

ALEXY, Robert. Lidská důstojnost a princip proporcionality. *Právník*, 2015, č. 11.

WEINRIB, Jacob. *Dimensions of Dignity: The Theory and Practice of Modern Constitutional Law*. 1. Edition. 2016, Cambridge: Cambridge University Press.

STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filosofie*. Praha: Zvon, 1991.

Amnesty International. Lidská práva [online]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskychprav>.

TELEC, Ivo. *Přirozená práva člověka* [online prezentace]. 2013 Dostupná také online na: http://old.pf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-katedry/obcanske-pravo/PDV_nove/OP_-_PRIROZENA_PRAVA_CLOVEKA_-_OCHRANA_OSOBNOSTI.pdf

NĚMEC. *UNIVERZÁLNOST LIDSKÝCH PRÁV: PŘIROZENÁ PRÁVA BEZ POJMU PŘIROZENOSTI* [online]. Dostupný na WWW: <https://rozmluvy.cz/spolecna-temata/hodnoty-a-jejich-vyznam-pro-spolecnost/prirozenopravni-teorie-bez-pojmu-prirozenosti-v-nemec/>.

BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges s.r.o., 2016.

SVOBODA, Marek, 2017. *Újma na přirozených právech člověka* [online]. Praha. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/94009/150038034.pdf?sequence=1&isRigorozni prace>. Rigorózní práce. Univerzita Karlova. S. 7-9.

HUSSEINI, Faisal. *Listina základních práv a svobod: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. s. 73.

KOVÁČOVÁ, Monika, 2019. *Lidská důstojnost v judikatuře Ústavního soudu České republiky* [online]. Olomouc. Dostupné z: <https://theses.cz/id/1wjqpc/33486437>. Diplomová práce. Univerzita Palackého.

CACHNÍNOVÁ, Nikol, 2013. *Ústavněprávní aspekty a formy lidské důstojnosti* [online]. Plzeň Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/8915/1/Cachninova_Diplomova%20prace%202013.pdf. Diplomová práce. Západočeská univerzita.

MCCRUDEN, Christopher. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. In: *International Law and Justice Working Papers* [online]. ISSN 1552-

6275. Dostupné z: <https://iilj.org/wp-content/uploads/2016/08/McCrudden-Human-Dignity-and-Judicial-Interpretation-of-Human-Rights-2008-1.pdf>
- HAVLÍČEK, Ladislav. *Lidská důstojnost v antické společnosti* [online]. Dostupné z: <https://astraea.cz/lidska-dustojnost-v-anticke-spolecnosti-ladislav-havlicek/>.
- G. PICO DELLA MIRANDOLA, *O důstojnosti člověka*. překl. D. Sanetrník, Praha: Oikoymenh, 2006.
- BAROŠ, Jiří in WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.
- FOREJTOVÁ, Monika. *Komentář k čl.10 Listiny*. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-44-X.
- KUTEYNIKOV, Alexander, BOYASHOV, Anatoly. *Dignity Before the European Court of Human Rights*. In: SIEH, Edward, McGREGOR, Judy (eds.) *Human Dignity: Establishing Worth and Seeking Solutions*. Londýn: Macmillan Publishers Ltd, 2017.
- LINHART, Jan, 2008. *Základní lidská práva a svobody a jejich procesní ochrana* [online]. Brno Právnická fakulta Masarykovy univerzity
- FREMR, Robert. *Komentář k trestnímu zákoníku - §185*. Wolters Kluwer – ASPI.
- JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Linde, 2005.
- NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1967.
- ŠTURMA, Pavel. *Úvod do evropského práva ochrany lidských práv*. 1. vyd. Praha: Karlova univerzita, 1994, zdroj Aspi.
- KONŮPKA, Petr. *Povinnost konat účinné, nezávislé a nestranné vyšetřování některých trestných činů v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Přednáška Petra Konůpky z Kanceláře vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva. Dostupný z: portal.justice.cz/soud/soubor.aspx?id=75714.

Soudní rozhodnutí

Nález ÚS ze dne 11.11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.

Nález ÚS ze dne 16.10.2018, sp. zn. III. ÚS 309/16.

Nález ÚS ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07.

Nález ÚS ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

Nález ÚS ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

Nález ÚS ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07.

Nález ÚS ze dne 6.3.2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

Nález ÚS ze dne 12. 10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

Nález ÚS ze dne 12. 3. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 83/06.

Nález ÚS ze dne 1. 8. 2016 , sp. zn. II. ÚS 46/16.

Nález ÚS ze dne 17. 10. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1378/16.

Nález ÚS ze dne 22. 3. 2022 sp. zn. III. ÚS 3006/21.

Rozsudek ESLP. Christine Goodwinová proti Spojenému království.

Rozsudek ESLP. Refah Partisi (Strana prosperity), Erbakan, Kazan A Tedkal proti Turecku.

Rozsudek ESLP ze dne 18. prosince 1996, Aksoy proti Turecku, stížnost č. 21987/93.

Rozsudek ze dne. 11. července 2002 Christine Goodwinová proti Spojenému království, stížnost č. 28957/95, č.5, s.221.

Rozsudek ze dne 13. února 2003 ve věci Refah Partisi (Strana prosperity), Erbakan, Kazan A Tedkal proti Turecku, stížnost č.41340/98, 41342/98, 41343/98 a 41344/98.

Rozsudek ze dne 14. ledna 2020 ve věci Beizaras a Levickas proti Litvě, stížnost č. 41288/15.

Rozsudek ze dne 28. července 1999, Selmouni proti Francii, stížnost č 25803/94.

Rozsudek ze dne 20. 10. 2016, Muršič proti Chorvatsku, stížnost č. 7334/13.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky - znění od 1. 1. 1999

Všeobecná deklarace lidských práv, 1948.

Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního dvora,

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 1966.

Listina základních práv Evropské Unie, 2000.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv ze dne 4. listopadu 1950. Evropský soud pro lidská práva.

Rada Evropy. Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Jiné

Jeremy Waldron - Biography. New York University [online].

Aharon Barak. The Faculty of Law The Hebrew University of Jerusalem [online].